ΤΟΠΙΑ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ



Ακρωτήρι «Κεφαλή»



«Πύργος»



Παραλία Αϊ Γιάννης



Σαρακήνικο



Η Δυτική πλευρά του Νησιού





Λιμάνι - Καραβέ



Αγιος Παντελεήμων - προς Βορρά



Η Ανατολική πλευρά του Νησιού



Το νοτιότερο κτήριο στο νησί



«Καμάρες» - Τρυπητή



«Αλυκή» - Τρυπητή



Κόρφος

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

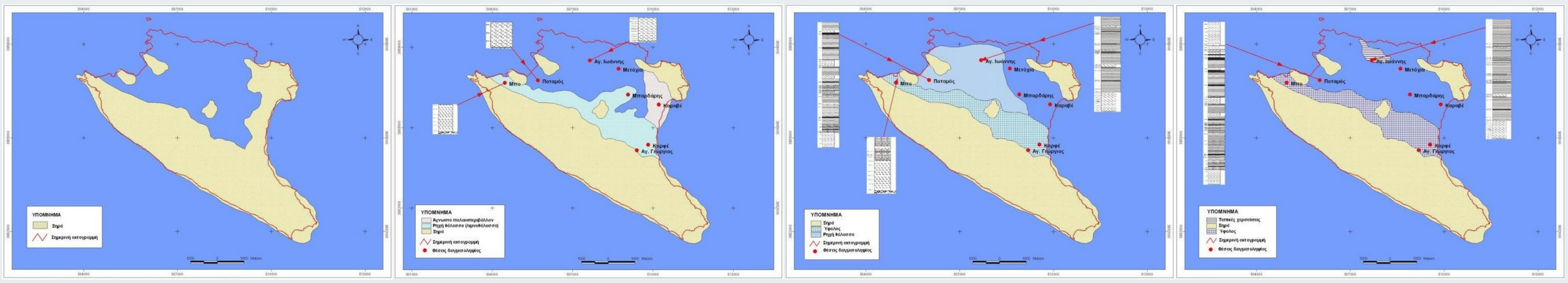

ΑΝΑΓΛΥΦΟ & ΓΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

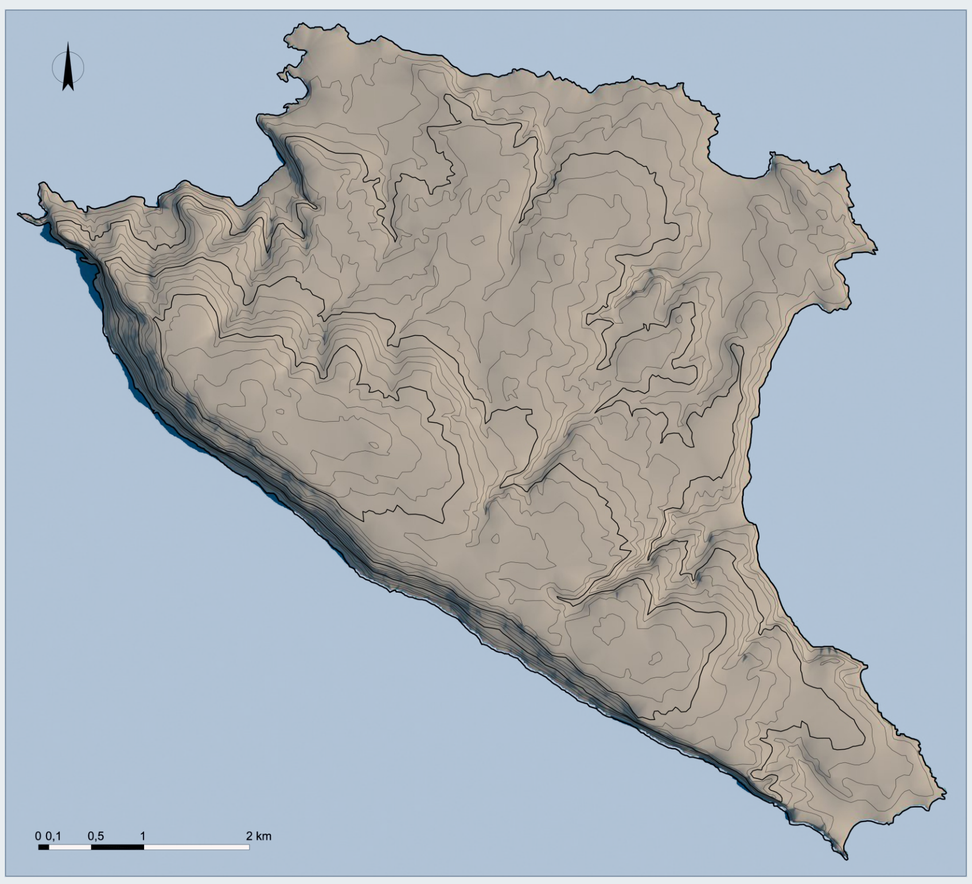

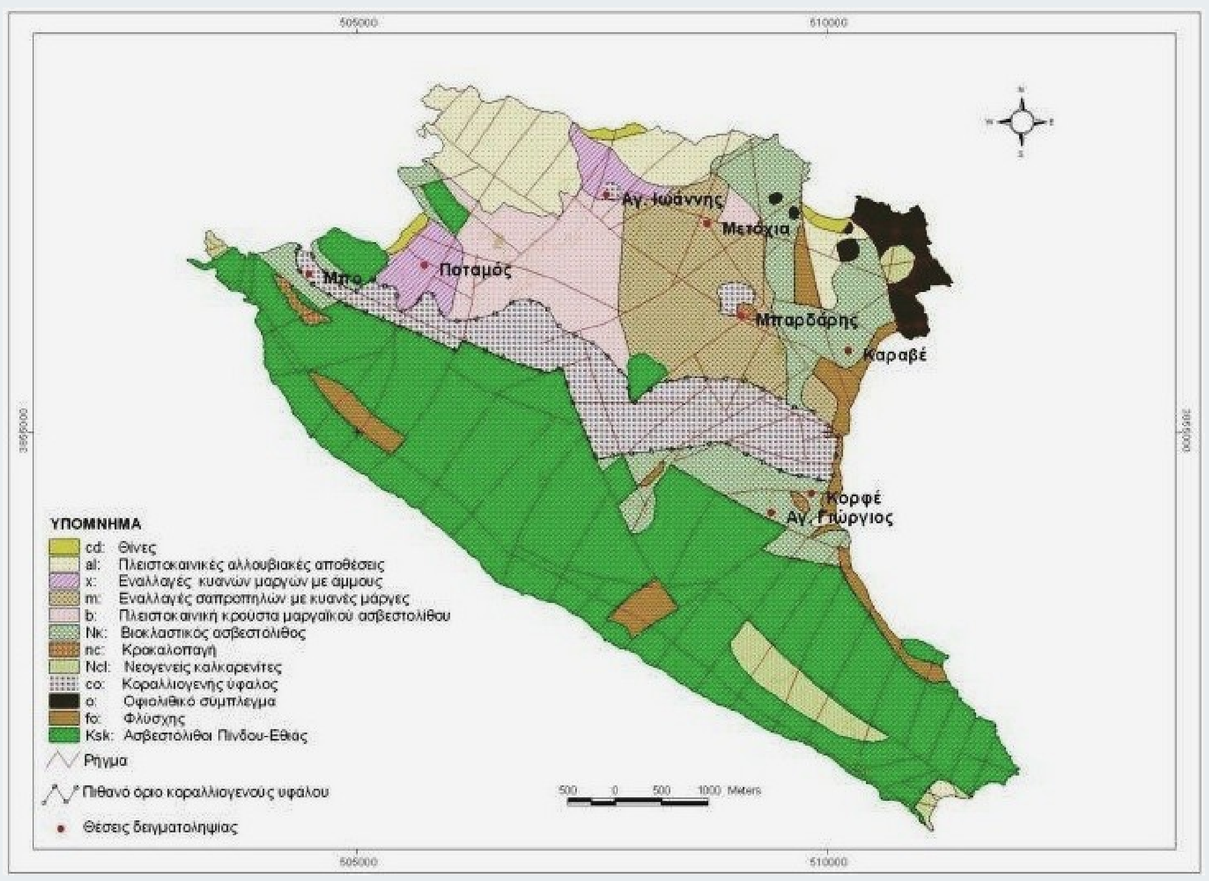



Γεωμορφολογία

Η νήσος Γαύδος, μαζί με τη νήσο Γαυδοπούλα αποτελούν τη νοτιότερη προέκταση του νησιωτικού τόξου του Νοτίου Αιγαίου, σε απόσταση 36km νοτιοδυτικά από την Κρήτη. Το μέγιστο πλάτος του νησιού είναι 8km περίπου, το μέγιστο μήκος 10km, ενώ το συνολικό του εμβαδόν είναι 33km². Το ανάγλυφο παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις με μέγιστο υψόμετρο τα 386 μέτρα, δυτικά, στη θέση Φάρος.

Οι γεωλογικές έρευνες χρονολογούν την πρώτη ύπαρξη του νησιού στα τέλη της Ιουρασικής εποχής, με αρχές της Κρητιδικής, κατώτερο δηλαδή ιουρασικό, 145 περίπου εκατομμύρια χρονια πριν.

Το Βόρειο τμήμα του νησιού καλύπτεται από βιοκλαστικούς ασβεστόλιθους σε εναλλαγές με μάργες και εβαπορίτες του Α. Μειοκαίνου - Κ. Πλειοκαίνου, ενώ η επιφανειακή τους εξάπλωση είναι 59% επί της συνολικής έκτασης του νησιού. Στο Νότιο τμήμα παρατηρούνται πελαγικοί ασβεστόλιθοι με κερατόλιθους της ενότητας Πίνδου και ηλικίας Α. Κρητιδικό - Παλαιόκαινο. Ο σχηματισμός αυτός καταλαμβάνει το 35% της έκτασης του νησιού και έχει ιδιαίτερη υδρογεωλογική σημασία αφού δημιουργεί κατά τόπους ευνοϊκές συνθήκες για υπόγειες υδροφορίες.

Επιπρόσθετα, σχηματισμοί του φλύσχη παρουσιάζονται σε επαφή με τους ασβεστόλιθους της ενότητας της Πίνδου στο Νότιο τμήμα του νησιού και καλύπτουν περίπου το 3% αυτού. Τέλος, στο βόρειο τμήμα της Γαύδου και πλησίον της ακτογραμμής συναντάται σχηματισμός που έχει περιορισμένη επιφανειακή εξάπλωση, αποτελείται από μεταμορφωμένα πετρώματα στην βάση του και από μη μεταμορφωμάνα ανωκρητιδικά ιζήματα στους ανώτερους στρωματικά ορίζοντες και έχει την ονομασία "ενότητα Καλυψούς".

ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ

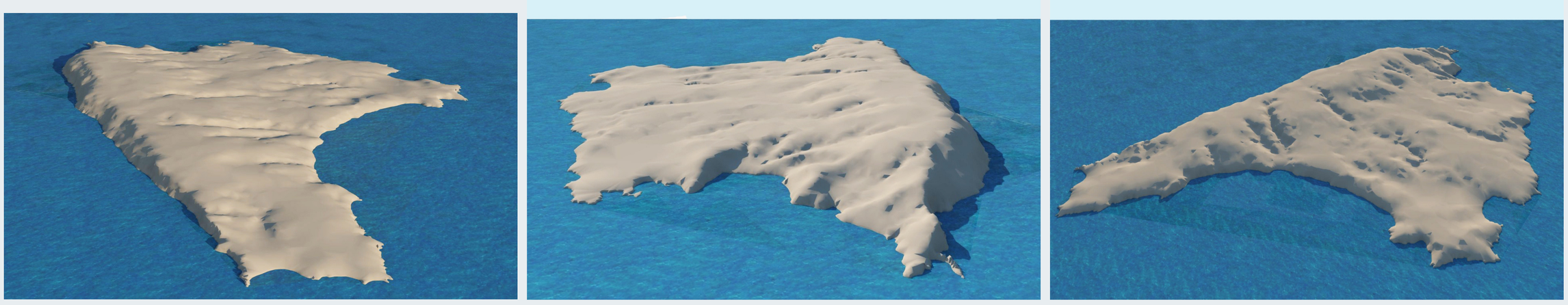

ΤΟΜΕΣ ΝΗΣΙΟΥ

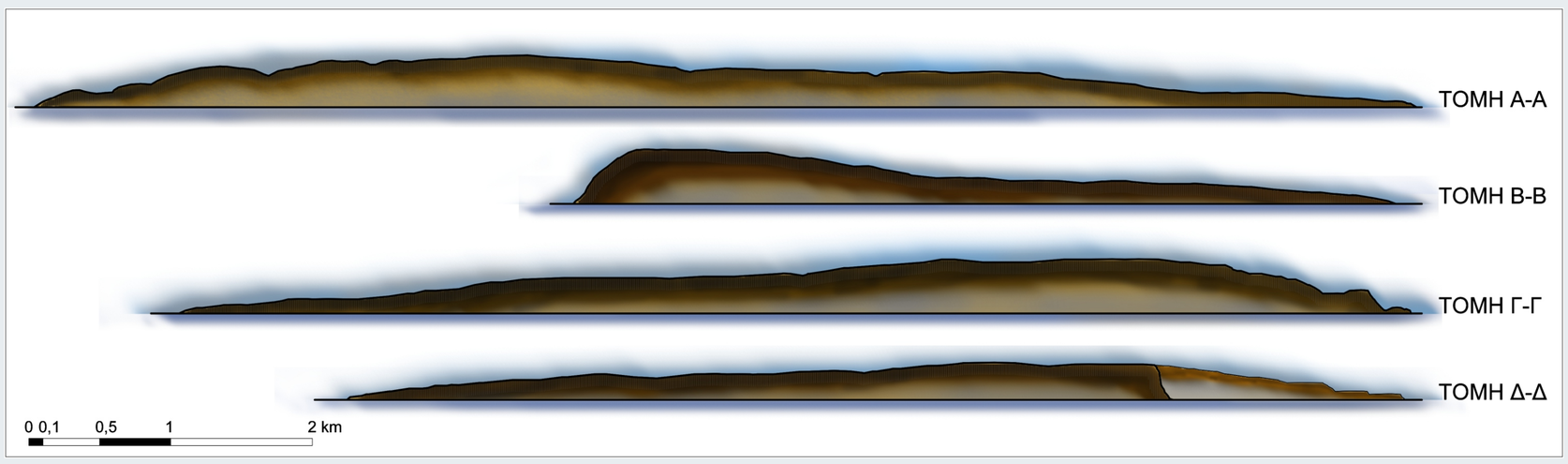

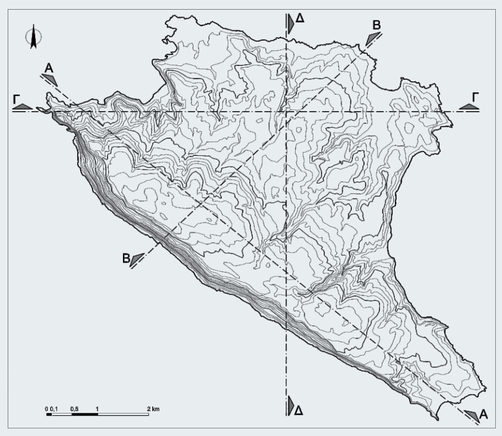

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΡΩΤΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ




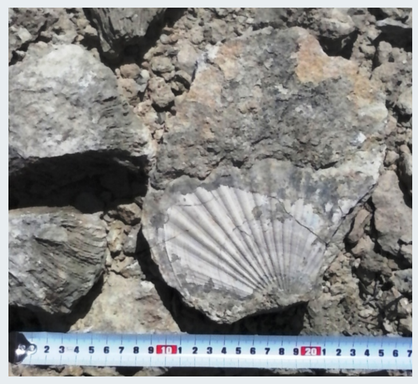

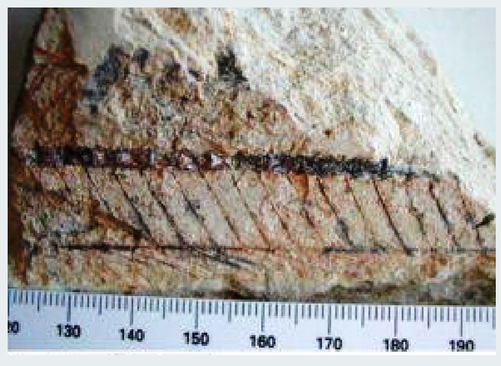
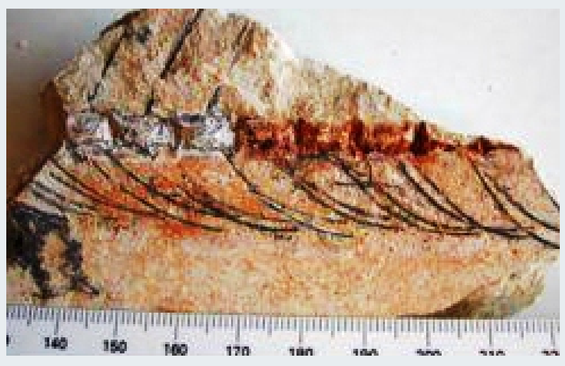

Πρώτοι κάτοικοι

Οι πρώτες μορφές ζωής που εμφανίζονται στη Γαύδο είναι ασπόνδυλα και κοράλλια. Την ίδια περίοδο εμφανίζονται και τα οστρακοειδή. Στις μέρες μας σε πολλά σημεία του νησιού συναντώνται απολιθωμένα κοχύλια διαφόρων ειδών όπου χαρακτηριστικό είναι το μεγάλο τους μέγεθος. Σύμφωνα με τις μέχρι πρόσφατα μελέτες, τα απολιθώματα αυτά χρονολογούνται στα 10 περίπου εκατομμύρια χρόνια πριν, και βρίσκονται στη γεωλογική ζώνη του Κοραλλιογενούς υφάλου, σε υψόμετρο μεταξύ 160μ και 200μ,. Μεταγενέστερα ευρήματα είναι επίσης τα απολιθώματα ψαριών ποικίλων διαστάσεων, που εντοπίζονται σε υψόμετρο 100μ περίπου, αποδεικνύοντας την εξελικτική πορεία της ζωής στο νησί.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ (200-120.000 π.Χ.)

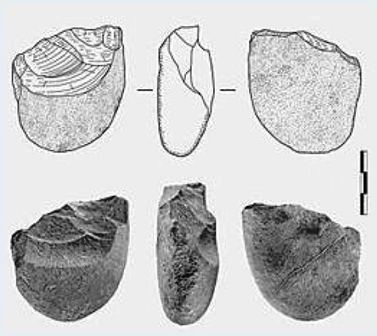
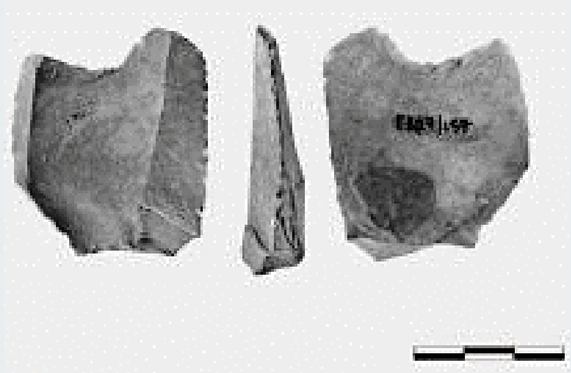


Ανθρώπινη παρουσία- Παλαιολιθική εποχή

Τα ευρήματα των ανασκαφών αποδεικνύουν την ανθρώπινη παρουσία στη Γαύδο πριν από 200-120.000 χρόνια, χωρίς να αποκλείεται και παλαιότερη χρονολόγησή τους. Λίθινα εργαλεία που έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία μέχρι σήμερα, όπως χειροπελέκεις, ξυστήρες και οδοντωτά, χρονολογούνται μέχρι και την ενδέκατη χιλιετία π.Χ. Βορειανατολικά του νησιού, στη θέση «Σελλάκια» σώζονται οικιστικά λείψανα των προϊστορικών χρόνων.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΑ - ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ



Μεταλλική Αιχμή Βέλους από την Εποχή του Χαλκού



Τμήμα Κτηρίου Υστερομινωικής περιόδου στον Κόρφο

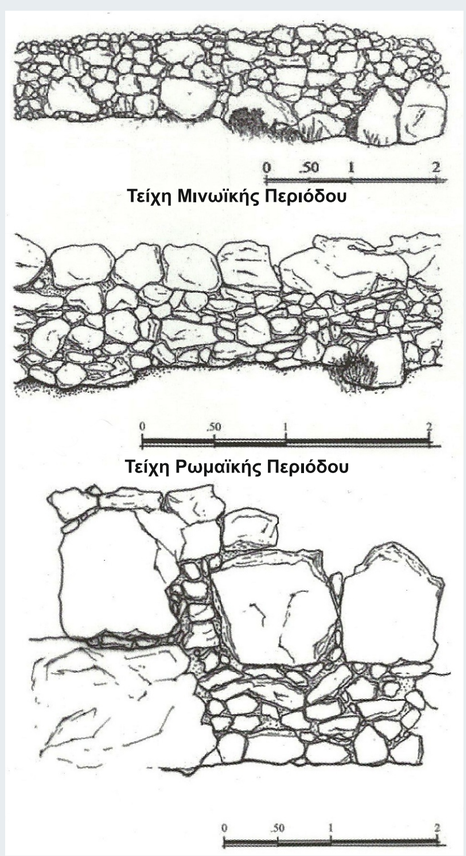

Τείχη Ρωμαϊκής Περιόδου



Θραύσματα Αγγείων Νεολιθικής Περιόδου



Κτηριακό Σύμπλεγμα Υστερομινωικής Περιόδου στη θέση Καταλύματα

Νεολιθικά -Υστερομινωικά

Μεταγενέστερα ευρήματα που χρονολογούνται κατά τη Νεολιθική εποχή, είναι επίσης λίθινα εργαλεία (περίπου 5.000π.Χ.) καθώς και πλήθος πήλινων αγγείων, ακέραια ή θραύσματα αυτών, που χαρακτηριστικό είναι το πάχος και η σύσταση του πηλού κατασκευής τους.

Κατά την εποχή του χαλκού, από το 3.000π.Χ και μετά, εντοπίζονται μεταλλικά αντικείμενα, κυρίως όπλα και εργαλεία, καθώς επίσης και αγγεία της εποχής αυτής. Στα μέσα της δεύτερης χιλιετίας, κατά την υστερομινωική εποχή, χρονολογούνται τα πρώτα ευρήματα δομημένου χώρου που εντοπίζονται στη θέση «Καταλύματα», κοντά στον σημερινό οικισμό Καστρί. Πρόκειται για ένα κτηριακό σύμπλεγμα από μικρούς χώρους τετραγωνικής κάτοψης, με διαφορετική χρήση έκαστος. Οι χώροι αυτοί λειτουργούσαν ως αποθήκες, εργαστήρια, παρασκευαστήρια τροφών, με ίχνη εστίας εντός τους, καθώς και εργαστήριο αρωματικών. Εντύπωση κάνει το γεγονός ότι στην τοιχοποιία του παρατηρούνται λιθόκτιστες θήκες και πιθοστάτες, χαρακτηριστικό που διατηρήθηκε μέχρι τις μέρες μας.

Ανατολικά του νησιού, στον Κόρφο, στους πρόποδες του βουνού, οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως τμήμα κτηρίου που χρονολογείται γύρω στο 1600 έως το 1100 π.Χ. Πρόκειται για ένα ορθογώνιο πλατυμέτωπο κτίσμα αποτελούμενο από τρεις χώρους, δύο κύριους και έναν δευτερεύοντα. Χαρακτηριστικό είναι το πάχος της τοιχοποιίας, με διαφοροποίησή της στους δύο κύριους χώρους, έναντι του τρίτου, καθώς επίσης και η ορθογωνική του κάτοψη παράλληλα με το ανάγλυφο του εδάφους.

Στο μονοπάτι που ενώνει τον Κόρφο με τον οικισμό Βατσιανά, απαντώνται διάσπαρτα κτηριακά λείψανα της ίδιας περιόδου, που λόγω της πυκνής βλάστησης δύσκολα εντοπίζονται.

ΟΜΗΡΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ



Ο Οδυσσέας στην Αργοναυτική Εκστρατεία



Η Επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη



Λαξευτός Τάφος Ελληνιστικής Περιόδου



Η Επιγραφή της Γόρτυνας



Θολωτός Τάφος στην Αρχαία Λισσό



Λαξευτός Τάφος Ελληνιστικής Περιόδου

Ομηρος - Ελληνιστικοί χρόνοι

Τον 8ο π.Χ. αιώνα ο Όμηρος γράφει την Οδύσσεια. Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν πως το νησί της Καλυψούς, η Ωγυγία, είναι η Γαύδος. Άλλες πληροφορίες για την κατοίκηση στο νησί βρίσκουμε στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων, όπως τον Ηρόδοτο, το Στράβωνα, τον Πτολεμαίο, και τον Ιεροκλή.

Η επιγραφή της Γόρτυνας, που χρονολογείται στον 3ο αιώνα π.Χ. αναφέρει τη Γαύδο (Καύδο) υπό τη δικαιοδοσία των Γορτυνίων. Η μελέτη της επιγραφής έφερε στο φως την περίφημη Συνθήκη, που συνήφθη μεταξύ Γορτυνίων και Καυδίων και αποδεικνύει τη σχέση που υπήρχε ανάμεσα στη Γόρτυνα και στη Γαύδο, εκείνη την περίοδο. Το κείμενο είναι γραμμένο στη δωρική κρητική διάλεκτο της εποχής και περιγράφει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Γαύδου έναντι της Γόρτυνας. Σε σύντομη ελεύθερη μετάφραση «οι Γορτύνιοι παραχωρούν στους κατοίκους της Γαύδου το δικαίωμα “να κατοικούν στο νησί τους ελεύθεροι και αυτόνομοι, με δικά τους δικαστήρια και νόμους και με το καθεστώς που καθόρισαν οι Γορτύνιοι. Οι κάτοικοι της Γαύδου υποχρεούνται να ακολουθούν τους Γορτύνιους σε πόλεμο και ειρήνη και να καταβάλλουν τη δεκάτη, δηλαδή το 1/10 από τα γεννήματα που παράγει η γη τους εκτός από τα ζώα, τα λαχανικά και την πρόσοδο των λιμένων. Επίσης να δίνουν κάθε χρόνο πέντε χιλιάδες χόες αλατιού από τη συνολική παραγωγή. Επιπλέον διακόσιους μεδίμνους από τους καρπούς του κέδρου αν η σοδειά είναι καλή και εξήντα μεδίμνους αν η σοδειά δεν είναι καλή». Το αλάτι και το κεδρέλαιο που χρησιμοποιείτο στη φαρμακευτική και τη συντήρηση των πλοίων ήταν τα κύρια προϊόντα της Γαύδου, ενώ οι πρόσοδοι των λιμανιών ήταν η κύρια πηγή πλούτου.

Στο τέλος της περιόδου αυτής χρονολογούνται επίσης οι λαξευτοί τάφοι που εντοπίζονται στον Λαυρακά, το Κεδρόδασος και στον Κόρφο. Εντύπωση κάνει το γεγονός ότι τα αρχιτεκτονικά αυτά ευρήματα δεν παρουσιάζουν ομοιότητες με αυτά των ανασκαφών στα Νότια παράλια των νομών Χανίων και Ρεθύμνης, Τάρρα, αρχαία Λισσός και των άλλων αρχαίων πόλεων.

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ **ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ**



ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΧΑΡΤΕΣ ΘΕΣΕΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

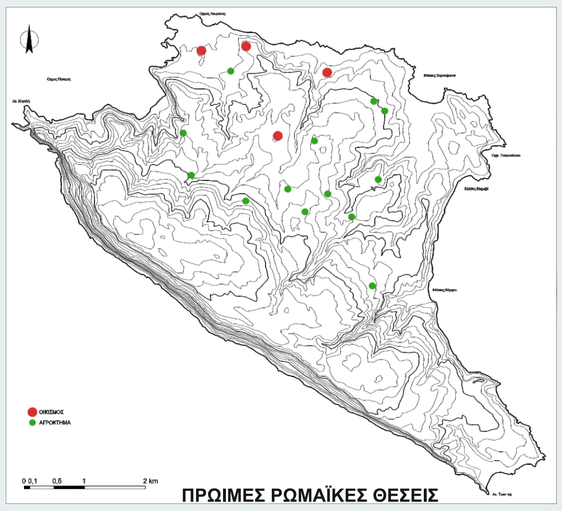

ΠΡΩΙΜΕΣ ΡΩΜΑΪΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ

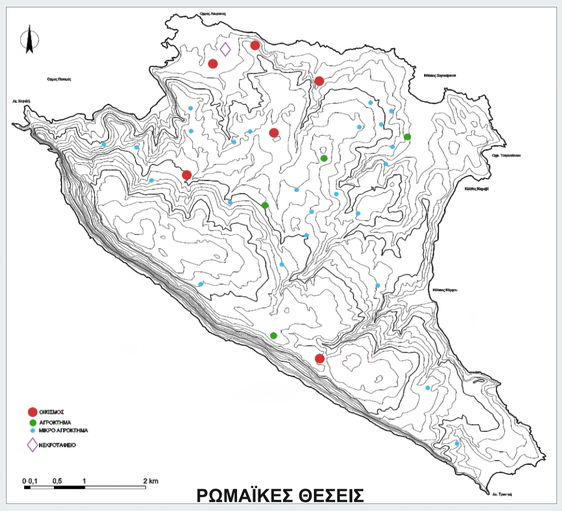

ΡΩΜΑΪΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ

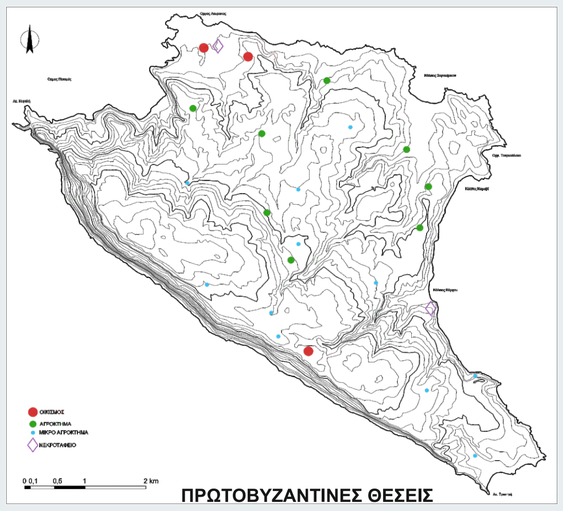

ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΘΕΣΕΙΣ



Ρωμαϊκοί Χρόνοι

Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο το νησί λόγω της θέσης του, μεταξύ Αιγύπτου και Ρώμης, γνωρίζει τη μεγαλύτερη ίσως οικιστική του ανάπτυξη με πλήθος οικοδομημάτων, οικισμών και υποδομών. Κατά την Πρώιμη Ρωμαϊκή περίοδο, αναπτύσσονται οικιστικά συμπλέγματα και μεμονωμένα κτήρια κυρίως Βόρεια και κεντρικά του νησιού. Μετέπειτα, στη Ρωμαϊκή περίοδο, νότια του νησιού αναπτύσσεται νέος οικισμός, πληθαίνουν τα μεγάλα αγροκτήματα, και εμφανίζονται νέα, μικρότερα, διάσπαρτα στο νησί. Επίσης δημιουργούνται εγκαταστάσεις υποδομών, όπως υδραγωγείο, νεκροταφείο και κλίβανος κεραμικών. Κατά την Υστερορωμαϊκή ή Πρωτοβυζαντινή περίοδο μειώνονται οι οικισμοί, και αυξάνονται τα μικρά αγροκτήματα ακόμα πιο διάσπαρτα στο νησί.

Οι ανασκαφές που γίνονται από τα τέλη του 1990 μέχρι και σήμερα σε διάφορες θέσεις, έχουν φέρει στην επιφάνεια κτηριακές εγκαταστάσεις της περιόδου αυτής, όπως σταφυλοπιεστήριο, αγροικία, και κτηριακό συγκρότημα ελαιοπιεστηρίου. Η πιο αξιόλογη από αυτές είναι η τελευταία, και βρίσκεται στις χαμηλές υπώρειες του λόφου «Τσιμιρί», κοντά στον όρμο του Σαρακήνικου. Πρόκειται για ένα κτίσμα σε απόλυτη αρμονία με το φυσικό έδαφος, καθώς είναι κτισμένο πάνω σε λαξευμένο βράχο, ο οποίος χρησιμεύει και σαν δάπεδο, ενώ με τα τμήματα του βράχου που λαξεύονταν χτίζονται και οι τοίχοι. Αποτελείται από τρία δωμάτια, μια δεξαμενή και έναν μικρότερο βοηθητικό χώρο. Στο ένα από τα δωμάτια σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση η εγκατάσταση ελαιοπιεστηρίου, που περιλαμβάνει τον κεντρικό ελαιόμυλο, δύο μυλόπετρες, ένα λίθινο παραλληλόγραμμο αντίβαρο, το μοχλό, και το σύστημα συμπίεσης. Στο κεντρικό δωμάτιο σώζεται τοίχος ύψους 2,50μ. , ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει η απουσία κονιάματος επικάλυψης στους τοίχους του κτηρίου, ή ίχνη ύπαρξής του παλαιότερα.

Άλλο σημαντικό εύρημα των ρωμαϊκών χρόνων είναι το αρδευτικό σύστημα που εντοπίζεται κεντρικά και βόρεια του νησιού. Πρόκειται για μικρές εγκαταστάσεις συγκέντρωσης του νερού, κτισμένες από πέτρα με εσωτερική επικάλυψη από αργιλικό κονίαμα κατάλληλο για τη διατήρησή του. Η μεταξύ τους σύνδεση γινόταν με δίκτυο όμοιας τεχνοτροπίας, ενώ σε σημεία όπου το έδαφος γίνεται βραχώδες παρατηρείται λάξευσή του, τεχνική που εφαρμόζεται στο νησί αυτή κυρίως την περίοδο.

Κεραμικά ευρήματα των Ρωμαϊκών χρόνων βρίσκονται διάσπαρτα σε όλο το νησί, καθώς η παραγωγή τους ήταν συστηματική σε κλιβάνους που μέχρι πρόσφατα διατηρούνταν ακέραιοι. Εκτός των αγγείων γινόταν παραγωγή κεραμικών τούβλων που χρησιμοποιούνταν στη δόμηση, σπάνια όμως σαν κύριο δομικό υλικό.

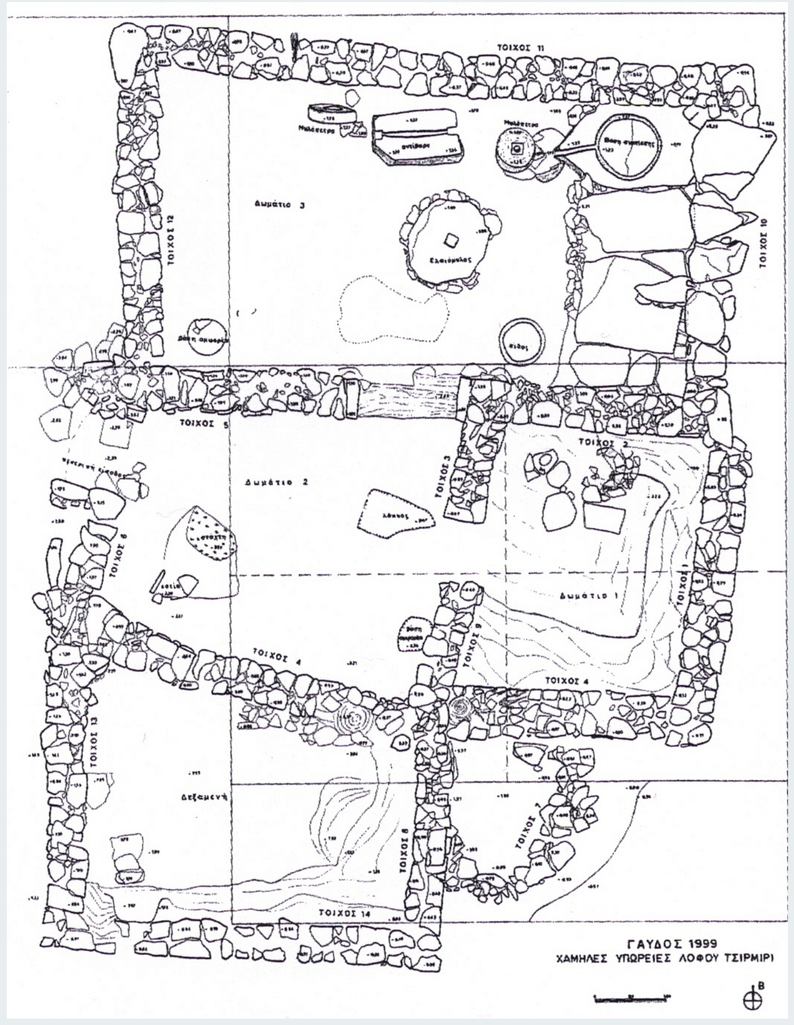

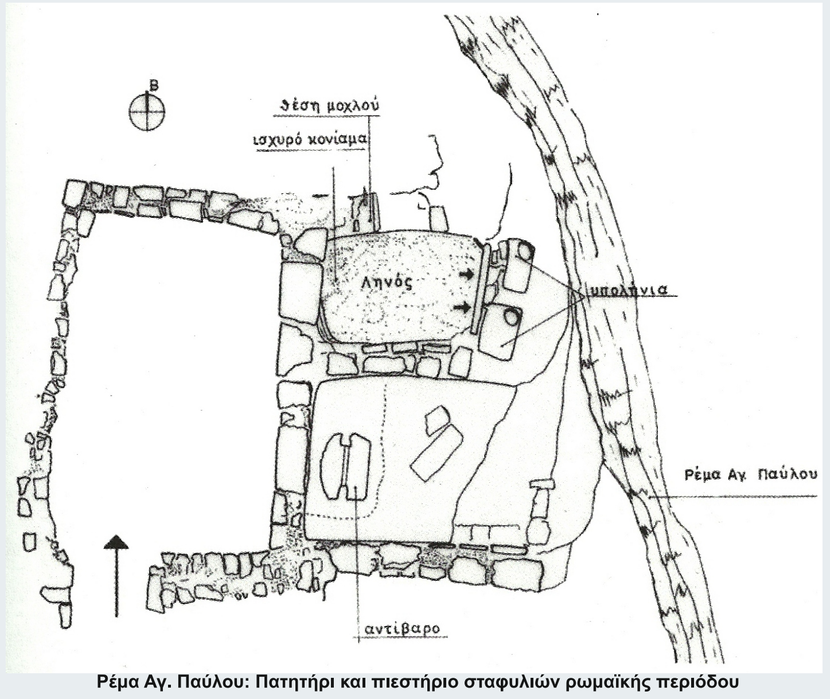

Ρέμα Αγ. Παύλου: Πατητήρι και πιεστήριο σταφυλιών ρωμαϊκής περιόδου



Ρωμαϊκή Κατοικία στο Σαρακήνικο

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ



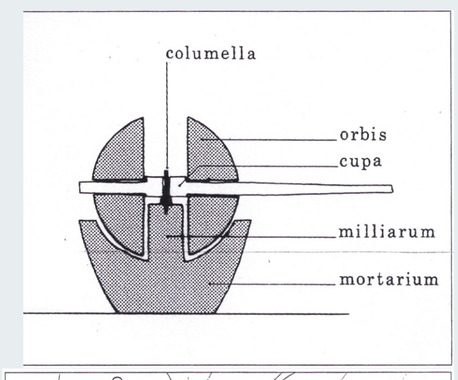





Τμήμα Ελαιοπιεστηρίου - ευρήματα και αναπαράσταση

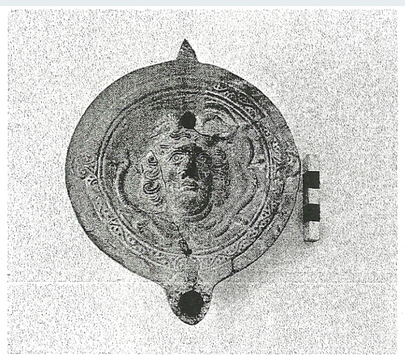

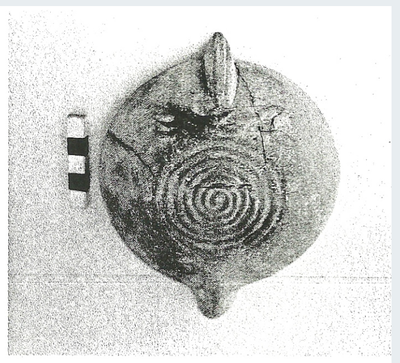

Εικ. 14, 15 - Ο λύχνος ΜΧ 9485. Η επάνω επιφάνεια με ανάγλυφη παράσταση προτομής μέδουσας και η κάτω μ ανάγλυφη παράσταση φιδιού.



Η «κόρη της Γαύδου» - Βρετανικό Μουσείο



Ρωμαϊκή κατοικία στο Σαρακήνικο



Χαμηλές Υπώρειες λόφου Τσιρμιρί



Δεξαμενή νερού



Λαξευμένοι Βράχοι στον Άγιο Ιωάννη



Θολωτή Κατασκευή στον Λαυρακά



Κλίβανος Κεραμικών στο Καβούσι του Άγιου Νικόλα



Δεξαμενή νερού



Εγκαταστάσεις Υδραγωγείου στον Άγιο Γεώργιο

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ



ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Βυζαντινοί Χρόνοι

Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους (395-824μ.Χ), σύμφωνα με αναφορές, η Γαύδος αποκτάει επισκοπή, διοίκηση και οργανωμένη πολιτεία. Τον 9ο αιώνα αναφέρεται ο 8ος κατά σειρά επίσκοπος της Γαύδου. Εκτιμάται ότι βόρεια του νησιού, στην περιοχή του Άη- Γιάννη υπήρχε επισκοπείο με κτηριακές εγκαταστάσεις όπως κελιά μοναχών και εκκλησία. Τα ευρήματα στην περιοχή όμως δύσκολα θα μπορούσαν να αποδείξουν κάτι τέτοιο, καθώς οι κτηριακές εγκαταστάσεις που εντοπίζονται, έχουν είτε χαρακτηριστικά των ρωμαϊκών χρόνων (π.χ. προσκολλημένα σε λαξευτούς βράχους και προσεγμένη αρμολόγηση), είτε λόγω του τρόπου δόμησης της εκκλησίας, που χρονολογικά θα τοποθετούσε τα ερείπια της στα τέλη του 19ου αιώνα.

Άλλα ευρήματα της περιόδου αυτής, ίσως είναι το νεκροταφείο δίπλα από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, κεντρικά του νησιού, όπου παρατηρείται ο εγκιβωτισμός των νεκρών σε μιας μορφής λίθινων τάφων με διαστάσεις 50x50x30cm περίπου. Λόγω μιας πρόσφατης νεροποντής στο νησί, και της σαθρότητας του εδάφους, οι περισσότεροι από τους τάφους έχουν καταστραφεί και τα υπολείμματά τους, μαζί με το περιεχόμενο τους, βρίσκονται διάσπαρτα στην περιοχή.



Λίθινοι Τάφοι



Εκκλησία Αγίου Νικόλα και Λεπτομέρεια Λιθοδομής

Η εκκλησία που προαναφέρθηκε χρονολογείται, από τους κατοίκους, στον 14ο αιώνα μ.Χ. χωρίς όμως να αποδεικνύεται. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος δόμησής της από spolia που εύκολα εντοπίζονται στη λιθοδομή, με ανάγλυφα χαρακτηριστικά που θυμίζουν αραβική αρχιτεκτονική, μαρτυρώντας την ύπαρξη κτηρίου στην περιοχή ήδη από προηγούμενη χρονική περίοδο.

Τα επόμενα χρόνια οι πηγές αναφέρουν πως στη Γαύδο υπήρχε αγροτική και κτηνοτροφική ανάπτυξη σε συνδυασμό με μεγάλη αύξηση του πληθυσμού της. Οι πηγές όμως και τα πληθυσμιακά ποσοστά δε θεωρούνται αξιόπιστα καθώς τα ποσά που αναφέρονται θεωρούνται υπερβολικά, 8.000 κάτοικοι σε 45 οικισμούς, και 12.000 αιγοπρόβατα. Έως το 1204 οι «Αγαρηνοί» πειρατές, δηλαδή οι Άραβες, δυσχέραιναν την επικοινωνία με την Κρήτη, και χρησιμοποιούσαν το νησί σαν ορμητήριο και βάση ανεφοδιασμού.

ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

Βενετοκρατία 1204-1669

Όπως αναφέρει ο Χ. Γάσπαρης στα κείμενά του, η πρώτη αναφορά της Γαύδου μετά την άφιξη των Βενετών στην Κρήτη απαντάται στο έγγραφο της τρίτης αποστολής αποίκων από τη Βενετία το 1252, όπου εντάσσεται στην ευρύτερη περιοχή των Χανίων η οποία αποτέλεσε σταδιακά και το ομώνυμο διοικητικό διαμέρισμα (territorium). Ο πρώτος που ανέλαβε τη διαχείρηση του νησιού, την περίοδο αυτή, ήταν ο Ζαχαρίας Raguseo, το 1255-1256, ο οποίος ζήτησε από τον καπιτάνο Ιάκωβο Contareno τη Γαύδο μαζί με τους ντόπιους «βιλάνους», αλλά και με όσους από αυτούς είχαν εγκαταλείψει το νησί και είχαν εγκατασταθεί στην Κρήτη. Το 1256 περίπου, ο Raguseo πουλάει το μισό του μερίδιο στον Ιάκωβο Quirino, και μαζί ζητάνε από το δούκα να τους παραχωρηθεί στρατιωτική δύναμη ώστε να κατακτήσουν το νησί, καθώς μέχρι τότε μόνο τυπικά θεωρούταν μέρος του διοικητικού διαμερίσματος των Χανίων. Μετέπειτα ο Quorino αγοράζει το μερίδιο του Raguseo, και γίνεται ο μόνος ιδιοκτήτης μέχρι το 1280, όπου και του αφαιρέθηκαν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα από το δούκα της Κρήτης Μαρίνο Gradonico.

Έπειτα από την επανάσταση των Χορτάτζηδων (1972-1979) διατάσσεται η ενίσχυση της άμυνας των Βενετών στη νότια και δυτική Κρήτη με την ανέγερση του φρουρίου στην Παλαιόχωρα, το «Castel del Selino». Τότε εικάζεται ότι κτίστηκε και η οχύρωση στη θέση «Κεφαλή», στο βορειοδυτικό τμήμα της Γαύδου, το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει χρονολογηθεί ακριβώς. Η χρονολόγηση αυτή, την οποία υποστηρίζει και ο Χ. Γάσπαρης, βάσει των ευρημάτων που παρατίθενται παρακάτω θα μπορούσε να θεωρηθεί πιθανή.

Η θέση της οχύρωσης είναι σε άμεση οπτική επαφή με αυτή στην Παλαιόχωρα, κάτι που διευκόλυνε στην επικοινωνία σε περίπτωση ανάγκης. Οι ομοιότητες που παρουσιάζονται στον τρόπο κτισίματος με ντόπια υλικά, και στις δύο περιπτώσεις, με πέτρες της κάθε περιοχές, ίδιου περίπου μεγέθους και τελικού πάχους τοίχου, με συνδετικό κονίαμα μόνο εσωτερικά, χωρίς επικάλυψη των αρμών, και μικρότερες πέτρες "σφήνες" για την κάλυψη των κενών. Χαρακτηριστική είναι και η ακαθόριστη μορφή των δύο αυτών οχυρώσεων, που διαμορφώνεται βάσει του αναγλύφου της θέσης τους. Τέταρτη παρατήρηση είναι η έλλειψη αντηρίδων σαν ενίσχυση της τοιχοποιίας, στοιχείο που χρησιμοποιήθηκε στους μετέπειτα χρόνους. Την περίοδο μεταξύ 1280 και 1283, μετά την αφαίρεση των διοικητικών δικαιωμάτων από την οικογένεια Quorino παρατηρείται ένα κενό στην ιστορία και τη διοίκηση του νησιού.

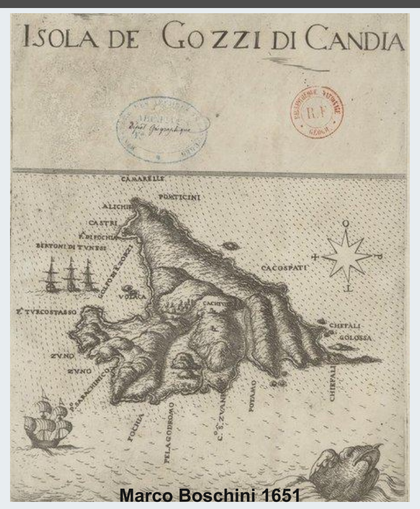

Marco Boschini 1651

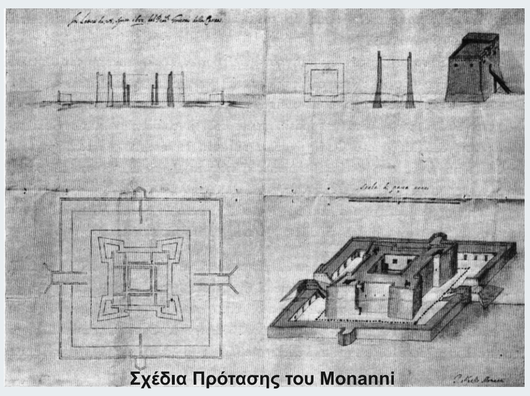

Σχέδια Πρότασης του Monanni

Τέλος θεωρείται απίθανη η μεταγενέστερη χρονολόγηση, καθώς τα επόμενα χρόνια αλλάζει ο οχυρωματικός τρόπος δόμησης, καθώς και η μορφή των οχυρώσεων οι οποίες ακολουθούν πιο ορθοκανονικές μορφές.

Το 1283 καθώς παρατηρείται η εγκατάλειψη του νησιού από τους γηγενής κατοίκους, παραχωρείται εκ νέου, όπως και η νήσος Γαυδοπούλα, από το δούκα της Κρήτης Ιάκωβο Dandulo στον Ιάκωβο Quorino, μαζί με τους «βιλάνους» και τους απόγονούς τους, όπου και αν βρίσκονται αυτοί, ενισχύοντάς τον με ναυτικό, ιππείς και στρατιώτες.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Γαύδος παρέμεινε τυπικά στην κατοχή της Βενετίας χωρίς ουσιαστικό έλεγχο και όφελος, ενώ λόγω της θέσης της γρήγορα μετατράπηκε σε καταφύγιο και ορμητήριο. Η χρήση αύτη εξυπηρετούσε τόσο τους Βενετούς όσο και τους πειρατές, Σικελούς, Τούρκους, Βορειοαφρικάνους, ακόμα και Κρητικούς. Οι αναταραχές που επικρατούσαν την περίοδο μεταξύ 1400 έως 1622 είχαν ως αποτέλεσμα την ερήμωση του νησιού.

Σαν μια ύστατη προσπάθεια ανακατάληψής και επανακατοίκησης της Γαύδου από τους Βενετούς, το 1622 ανατέθηκε στον Monanni η μελέτη οχύρωσής της. Μετά από επίσκεψή του στη Γαύδο, επιστρέφει με μια πρόταση για ένα μεγάλο οχυρωματικό έργο, στο οποίο πρότεινε ένα κάστρο κεντρικά του νησιού, και μικρότερους πύργους σε θέσεις με μεγάλη οπτική άνεση. Η πρότασή του όμως θεωρήθηκε ιδιαίτερα δαπανηρή και αμέσως απορρίφθηκε. Αντί αυτής τα αρχιτεκτονικά ευρήματα μαρτυρούν την οικοδόμηση μικρότερων οχυρώσεων την περίοδο αυτή. Κατά μήκος της βόρειας πλευράς, αλλά και στην ενδοχώρα του νησιού, εντοπίζονται ερείπια πέτρινων οχυρώσεων ακανόνιστης μορφής και μεγάλης διατομής που ακολουθούν το φυσικό ανάγλυφο του εδάφους. Επίσης σε περιοχές όπου το υψόμετρο προσφέρει ευρύτερο οπτικό πεδίο (προς Βορρά – Κρήτη) εντοπίζονται κατεστραμμένα κτίσματα τετραγωνικής κάτοψης με πλήθος λίθων γύρω τους, που αποδεικνύει το ύψος τους, και εικάζεται ότι ήταν πυργίσκοι. Τέλος το τοπονύμιο της θέσης «Πύργος» στη Βόρεια πλευρά και τα επί τόπου ευρήματα χρονολογούνται σε αυτή την περίοδο.



Οχυρωματικά Τείχη στη θέση «Κεφαλή»



Οχυρωματικά Τείχη στην Παλαιόχωρα



Ίχνη Οχύρωσης στην Παραλία του Αγίου Ιωάννη



Οχυρωματικά Τείχη στη θέση «Καρυδιανά»



Οχυρωματικά Τείχη στη θέση «Κεφαλή»



Οχυρωματικά Τείχη στην Παλαιόχωρα



Ίχνη Οχυρωματικού Πυργίσκου στη θέση «Ποταμός»



Ίχνη Οχύρωσης στη θέση Αγίου Παντελεήμονα

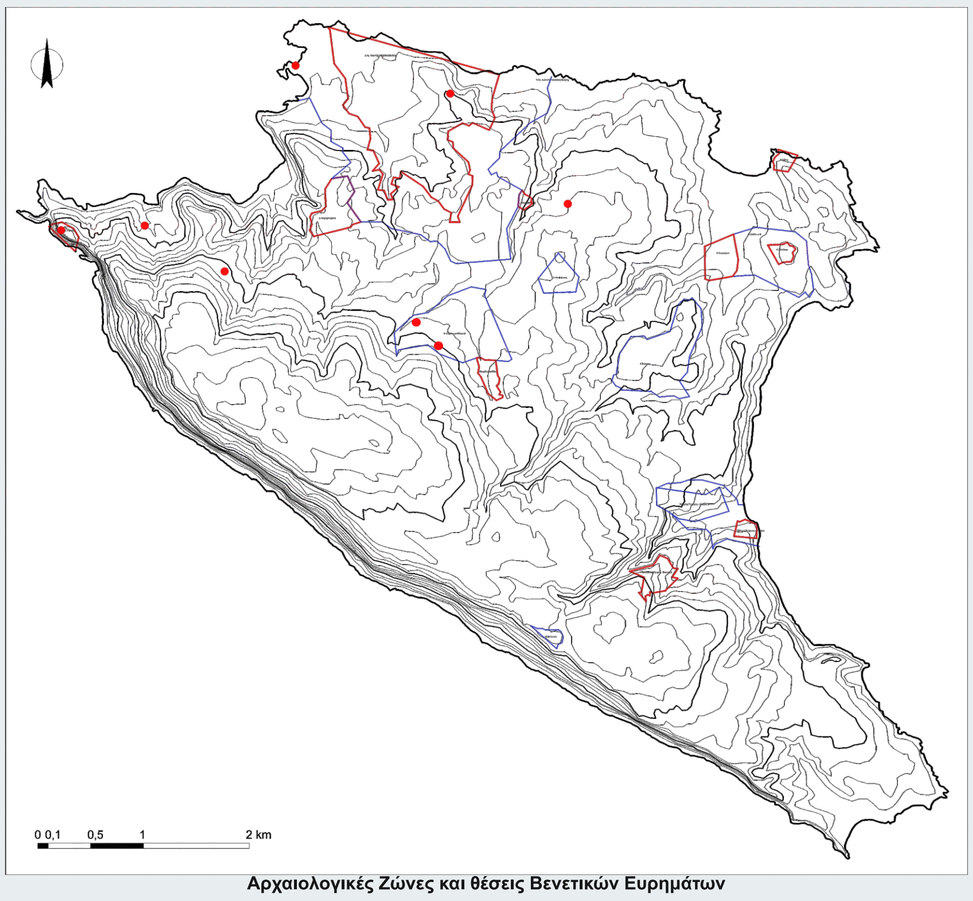

Αρχαιολογικές Ζώνες και θέσεις Βενετικών Ευρημάτων

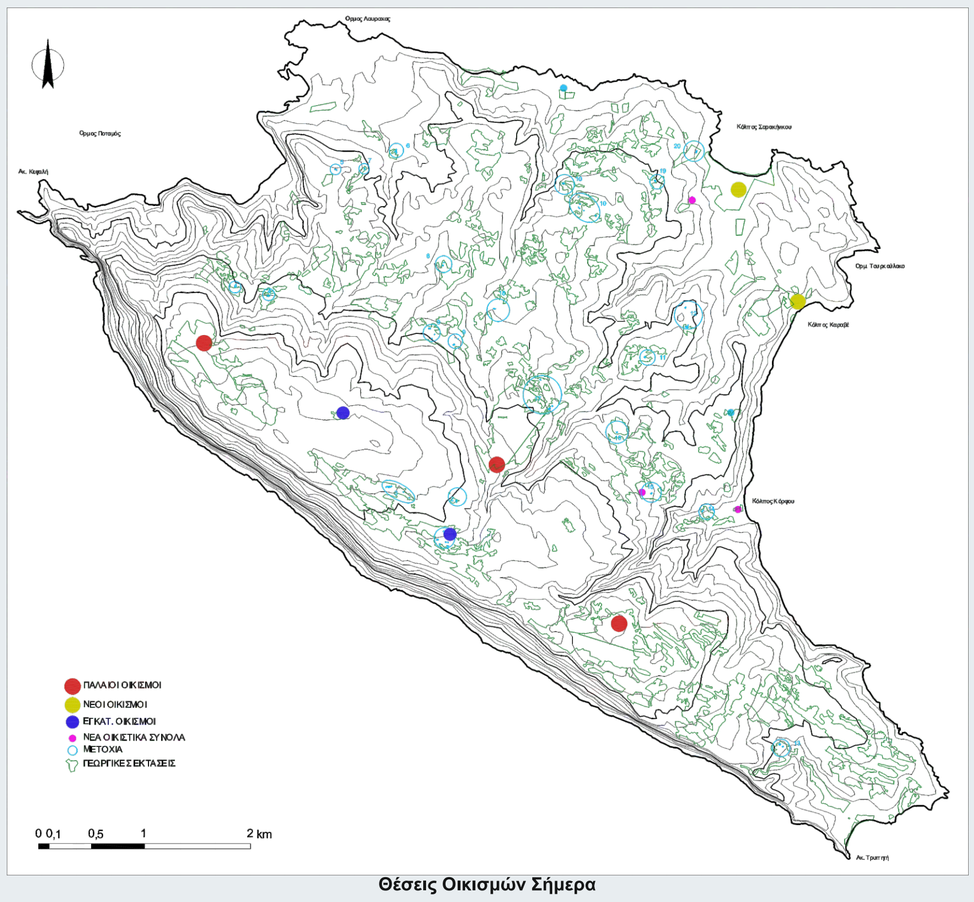

Θέσεις Οικισμών Σήμερα

ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΖΩΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ



Ο Ι Κ Ι Σ Μ Ο Σ Α Μ Π Ε Λ Ο Σ

ΧΑΡΤΗΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

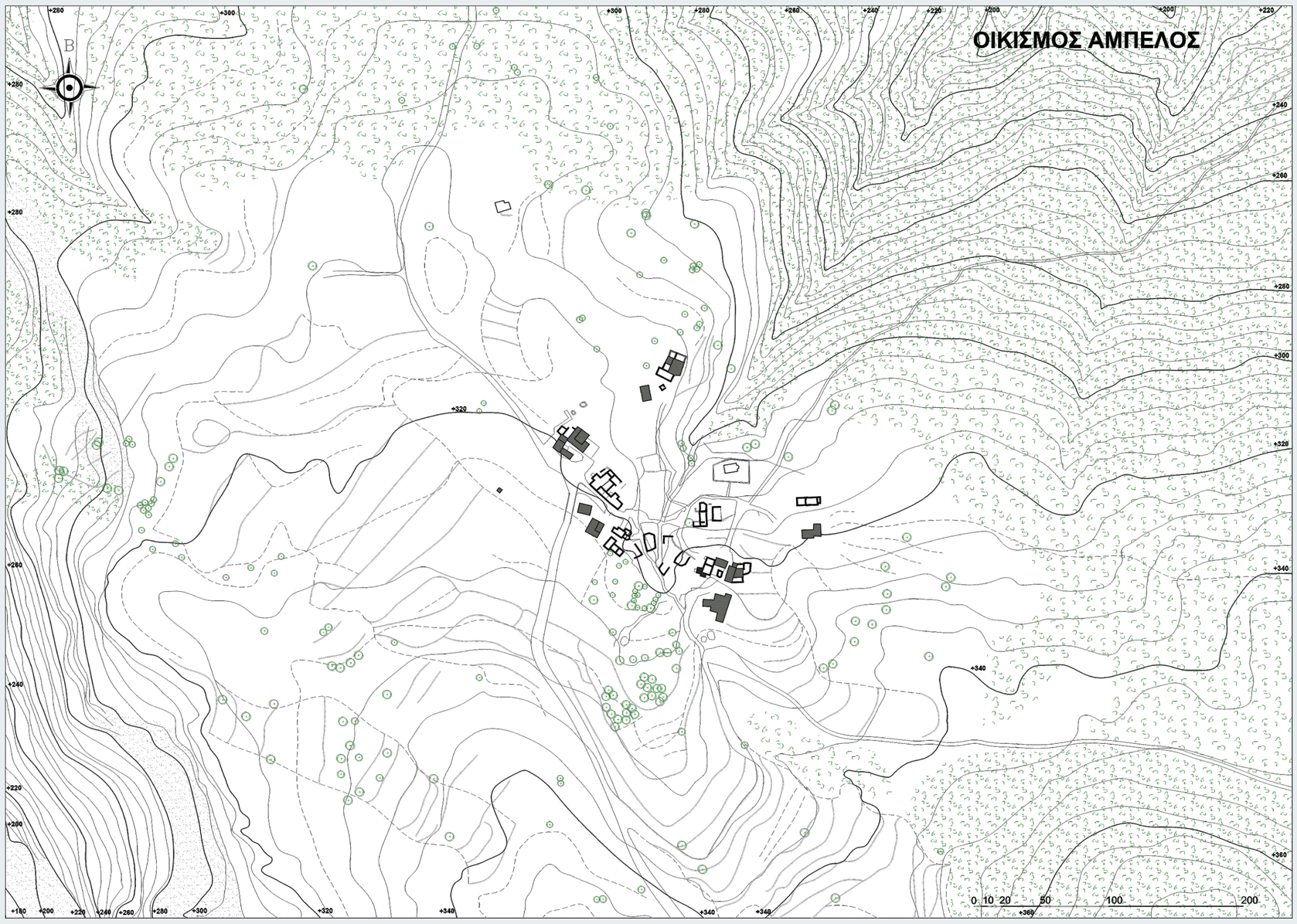

Άμπελος

Η Άμπελος βρίσκεται βορειοδυτικά του νησιού, σε υψόμετρο 320 περίπου μέτρα. Είναι ο παλαιότερος οικισμός που εξακολουθεί να κατοικείται έως και σήμερα, καθώς σύμφωνα με τα μέχρι τώρα στοιχεία τα πρώτα σπίτια κτίστηκαν στα τέλη του 18ου αιώνα. Επιπλέον τα αρχαιολογικά ευρήματα στη γύρω περιοχή μαρτυρούν την ύπαρξη του ανθρώπου από τη ρωμαϊκή εποχή.

Τα σπίτια του οικισμού είναι λιθόκτιστα, ισόγεια στην πλειοψηφία τους, από χαλαζιακή πέτρα της περιοχής χωρίς επίχρισμα εξωτερικά, στοιχείο που τα κάνει να εναρμονίζονται πλήρως με το γκρίζο τοπίο των γυμνών βράχων πάνω στους οποίους είναι κτισμένα. Απλά στη μορφολογία τους, πλατυμέτωπα ορθογωνικά σε κάτοψη, με λιγοστά ανοίγματα. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ο κορμός από κέδρο που τοποθετείται στο κέντρο τους, και στηρίζει τα ξύλινα δοκάρια κατά μήκος της οροφής του κτηρίου, η οποία αποτελείται από ξύλα, κλαδιά, φύκια και μείγμα αργιλικών κονιαμάτων. Άλλο χαρακτηριστικό στο εσωτερικό τους είναι η χρήση του βράχου, πάνω στον οποίο είναι κτισμένα, σαν χρηστικό έπιπλο του σπιτιού. Στο πέρασμα των χρόνων τα νέα κτίσματα προσκολλούνταν στα υπάρχοντα, δημιουργώντας συστάδες κτηρίων και γραφικά σοκάκια ανάμεσά τους. Το έντονο ανάγλυφο του εδάφους χωρίζει τον οικισμό σε ανατολικό και δυτικό τμήμα.

Γύρω από τον οικισμό υπάρχουν μεγάλα χωράφια, βαθμιδωτά τοποθετημένα σε πεζούλες ακολουθώντας τη γεωμορφολογία του εδάφους. Παλαιότερα στην περιοχή υπήρχαν αμπελώνες, εξού και η ονομασία του χωριού, ενώ στις μέρες μας τα χωράφια είναι σπαρμένα, ως επί το πλείστον, με σιτάρι. Οι εγκαταλελειμμένες εκτάσεις έχουν πλέον μετατραπεί σε πευκόδασος, καθώς το φυτό αυτό εύκολα πολλαπλασιάζεται, διαταράσσοντας το ευάλωτο οικοσύστημα του τόπου.

Ανατολικά του οικισμού υπάρχει το παλαιό λιθόστρωτο μονοπάτι που ενώνει τον οικισμό με τα Φραγκεδιανά, έναν οικισμό που έχει εγκαταλειφθεί από τις αρχές του 20ου αιώνα, και καταλήγει στο κέντρο του νησιού, στον οικισμό Καστρί. Άλλα μονοπάτια που βρίσκονται στη βόρεια πλευρά οδηγούν σε παλιά μετόχια που βρίσκονται πλησίον, και στις παραλίες Ποταμός και Μπο που κατά την Ενετοκρατία χρησιμοποιούντο ως αγκυροβόλια.



ΤΟΜΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

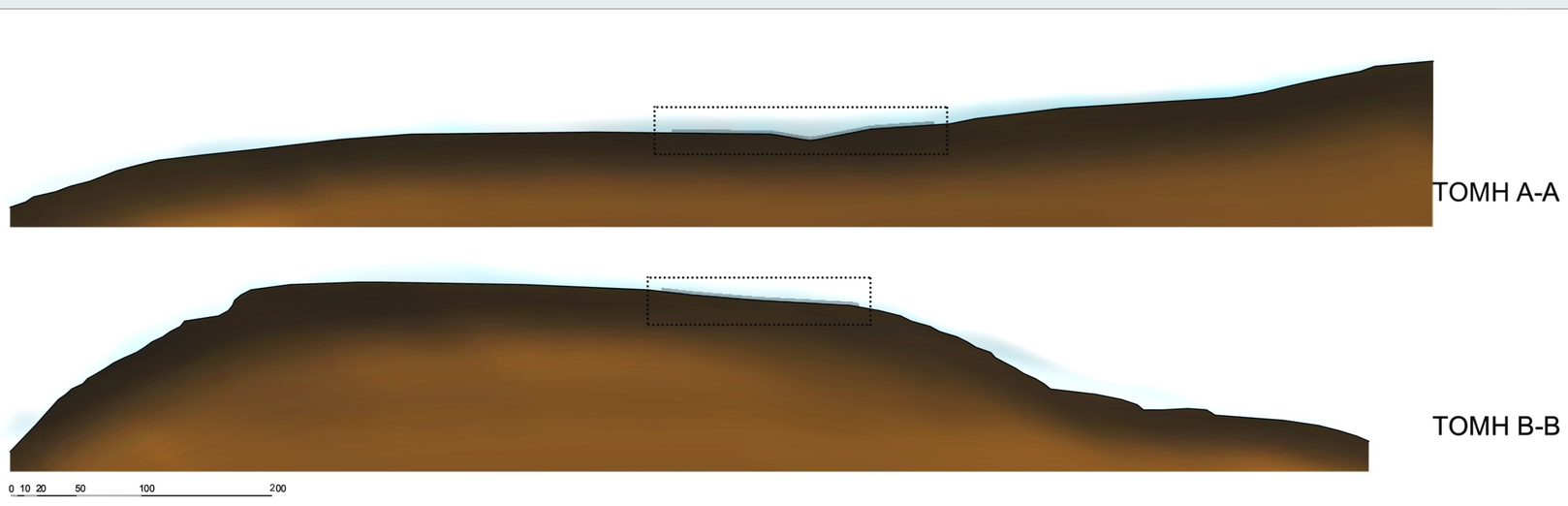

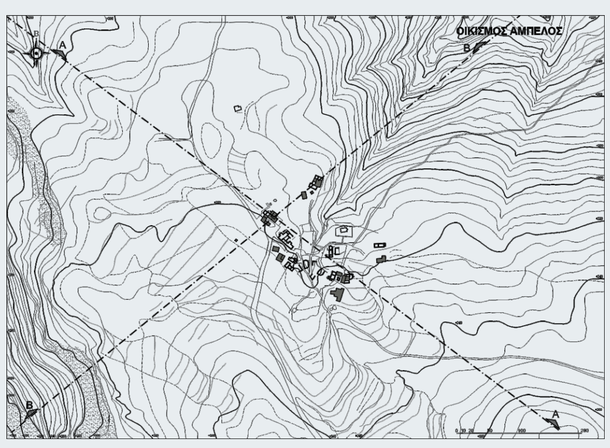

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ













ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΒΑΤΣΙΑΝΑ

ΧΑΡΤΗΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

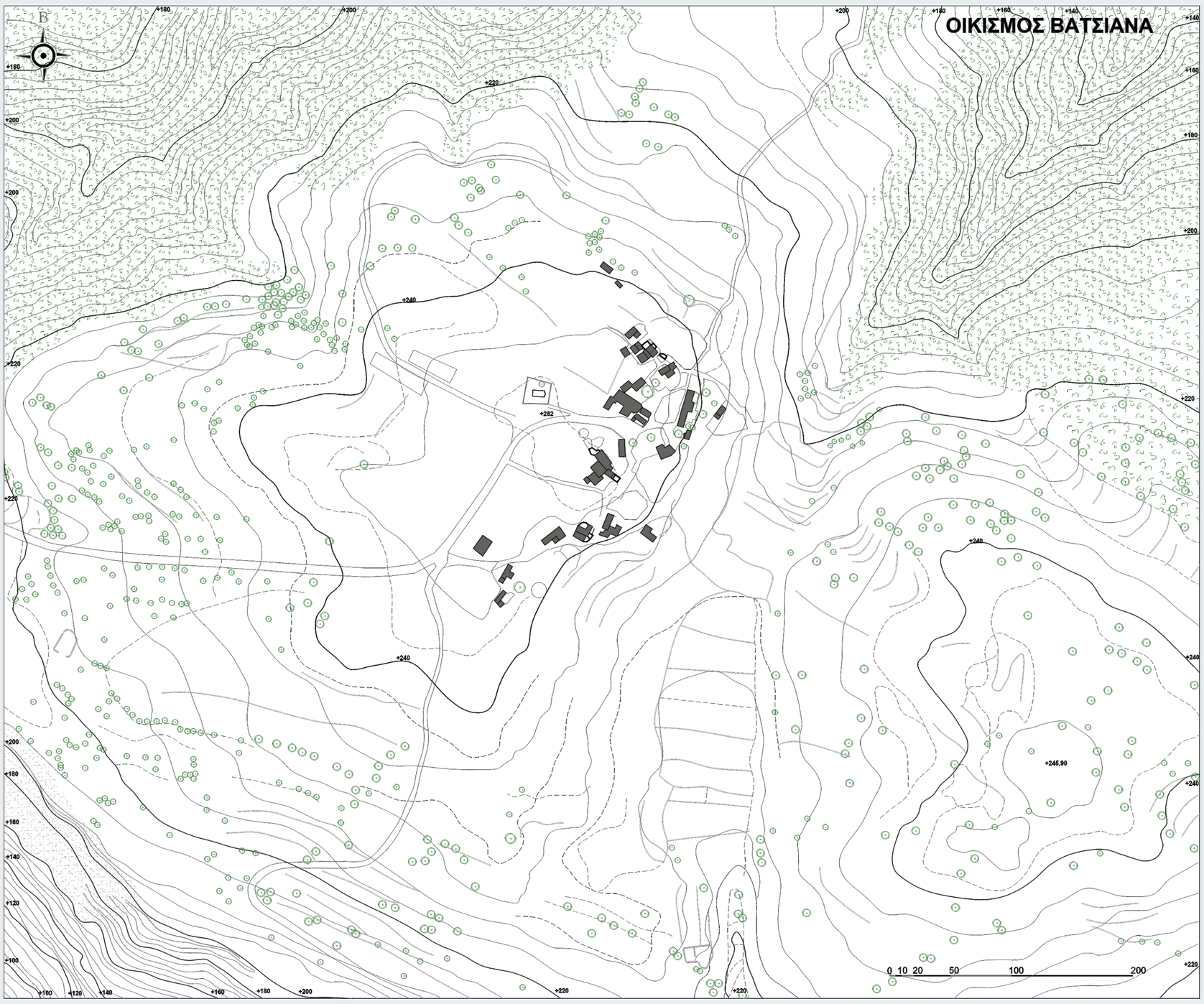

Βατσιανά

Τα Βατσιανά είναι ο νοτιότερος οικισμός του νησιού, και δη της Ευρώπης, σε υψόμετρο 250 περίπου μέτρα. Είναι ο δεύτερος σε παλαιότητα οικισμός του νησιού, και δημιουργήθηκε έπειτα από τη μετεγκατάσταση των κατοίκων από ένα κοντινό οικισμό (στη θέση Ελληνικά) για λόγους ασφαλείας.

Επικρατεί άναρχη δόμηση, με τα παλαιά κτήρια κτισμένα σε συστάδες, ενώ τα νεώτερα αποκόπτονται από τα παλαιά συμπλέγματα, τοποθετημένα σε απόσταση το ένα με το άλλο, ακολουθώντας το φυσικό ανάγλυφο του εδάφους.

Τα κτήρια είναι όπως και στους άλλους οικισμούς μικρά, δίχωρα ή μονόχωρα, ορθογωνικής κάτοψης, από ασβεστολιθική πέτρα, με τον κορμό του κέδρου στη μέση να συγκρατεί τη στέγη. Εσωτερικά της τοιχοποιίας υπάρχει επίχρισμα από λάσπη, σε συνδυασμό όμως με τη χρήση ασβέστη, υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο νησί γύρω στο 1930 και έπειτα. Στα κτήρια κύριας χρήσης, δηλαδή κατοικίες, υπάρχουν μεταγενέστερες προσθήκες κύριων ή βοηθητικών κτισμάτων. Χαρακτηριστικό των βοηθητικών κτισμάτων (αποθήκες και στάβλοι) είναι η ακαθόριστη μορφή τους, η ακανόνιστη λιθοδομή, το χαμηλό τους ύψος, και η χρήση του φυσικού εδάφους σαν πλευρικό τοίχο. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ημιυπαίθριοι χώροι ανάμεσα στα παλαιά κτίσματα με το ίδιο υλικό όπως οι στέγες των σπιτιών (ξύλα, λάσπη και χόρτα), και τα πέτρινα πεζούλια δίπλα από την είσοδό τους.

Στο κέντρο του οικισμού υπάρχει η εκκλησία, ενώ γύρω από αυτόν απλώνονται χωράφια με καλλιέργειες βαθμιδωτά τοποθετημένα σε πεζούλες. Δυτικά σε μικρή απόσταση από τον οικισμό, το ανάγλυφο του εδάφους γίνεται απότομα επικλινές καταλήγοντας στη θάλασσα. Ανατολικά υπάρχει το μονοπάτι που οδηγεί στο νοτιότερο άκρο του νησιού, την Αλυκή και την Τρυπητή, το Νοτιότερο άκρο της Ευρώπης. Στο μέσο της διαδρομής υπάρχει εγκαταλελειμμένο μετόχι κτισμένο στα μέσα του 19ου αιώνα. Βόρεια του οικισμού ένα παλαιό μονοπάτι οδηγεί στον Κόρφο περνώντας μέσα από δάσος, αρχαιολογικά ευρήματα των υστερομινωικών χρόνων και μετόχια.



ΤΟΜΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

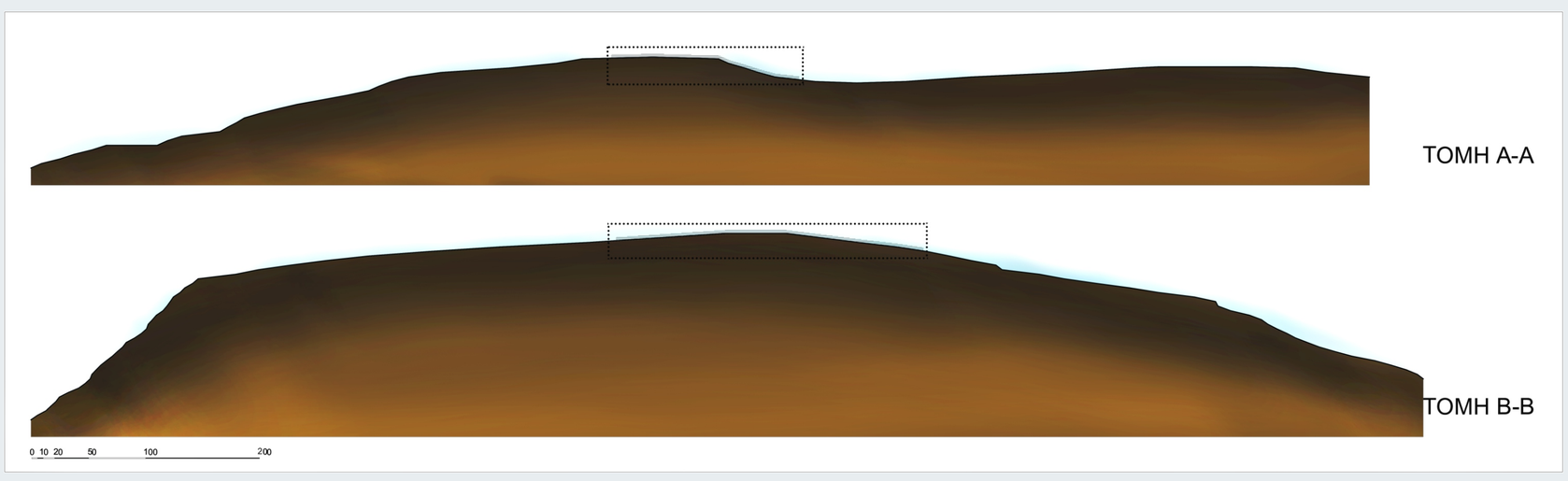

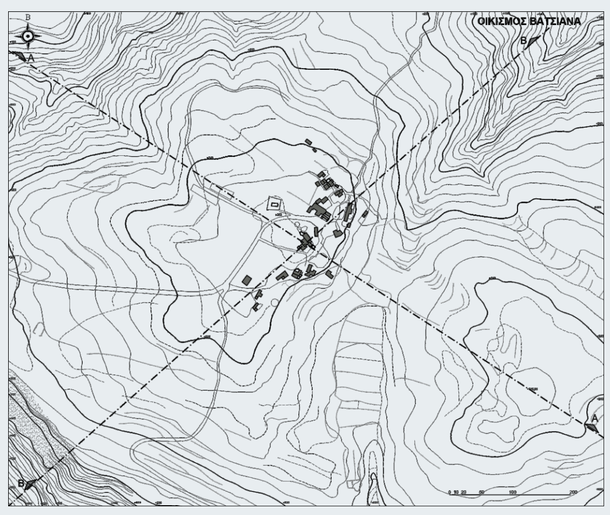

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ













ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΕΡΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «*Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΞΗΡΟΥ*»
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΣΤΡΙ

ΧΑΡΤΗΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

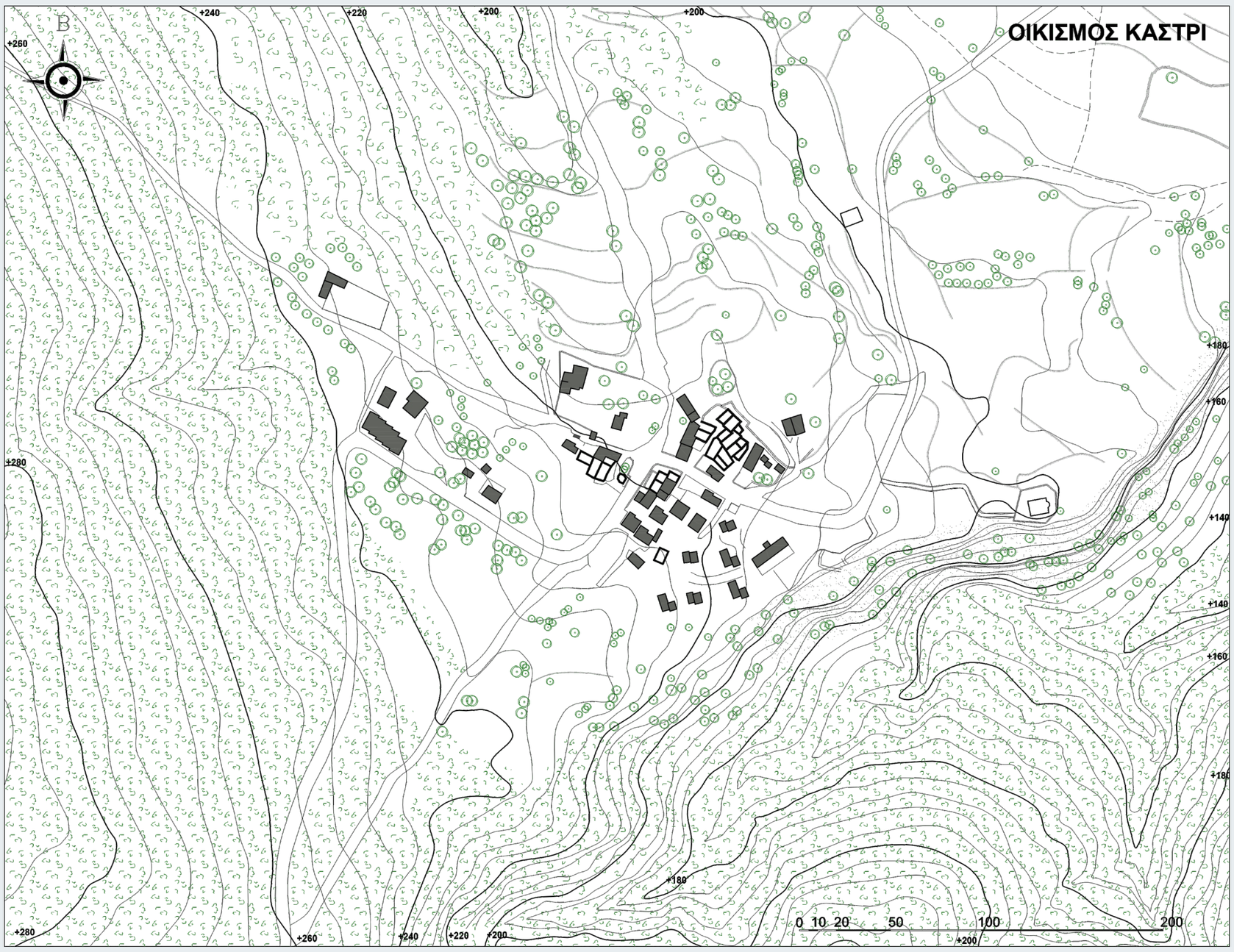

Καστρί

Το Καστρί βρίσκεται στο κέντρο του νησιού, σε υψόμετρο 220 περίπου μέτρα. Πέραν των δύο συστάδων σπιτιών που βρίσκονται κεντρικά του οικισμού και χρονολογούνται στα τέλη του 19ου αιώνα, τα υπόλοιπα κτήρια είναι νεώτερα, κτισμένα από το 1930 μέχρι πρόσφατα. Είναι η «πρωτεύουσα» του νησιού, και πέραν των κατοικιών τα κτήρια φιλοξενούν και άλλες λειτουργίες όπως καφενεία, φούρνος και σχολείο.

Τα παλαιά κτήρια είναι όπως και στους άλλους οικισμούς μικρά, δίχωρα ή μονόχωρα, ορθογωνικής κάτοψης, από ασβεστολιθική πέτρα, με τον κορμό του κέδρου στη μέση να συγκρατεί τη στέγη. Στο εσωτερικό της τοιχοποιίας τους υπάρχει επίχρισμα από κονίαμα από άργιλο και ασβέστη, ενώ στα νεώτερα κτήρια και εξωτερικά.

Από τα παλαιά, λίγα είναι εκείνα που έχουν συντηρηθεί και αποκατασταθεί ώστε να χρησιμοποιούνται ακόμα, ενώ τα νεώτερα διατηρούν ως επί το πλείστον τα βασικά χαρακτηριστικά των παλαιών. Πρόκειται για ισόγεια πλακοσκεπή, μικρά σε διαστάσεις με εμφανή λιθοδομή διαφόρων μορφολογιών εξωτερικά, κατεργασμένη, ακατέργαστη και μεικτή. Τα κουφώματα των ανοιγμάτων είναι καρφωτά, και οι διαστάσεις τους όμοιες με αυτές των υπαρχόντων κτισμάτων.

Βόρεια και ανατολικά του οικισμού υπάρχουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις, δυτικά πευκόδασος, ενώ χαρακτηριστικό είναι το έντονο ανάγλυφο του εδάφους στη νότια πλευρά με το υψόμετρο να φτάνει τα 140 μέτρα.

Κοντά στο κέντρο του οικισμού υπάρχουν πηγάδια λαξευμένα στο βράχο, που παλαιότερα ήταν η κύρια παροχή νερού για τον οικισμό, καθώς και αλώνια.



ΤΟΜΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

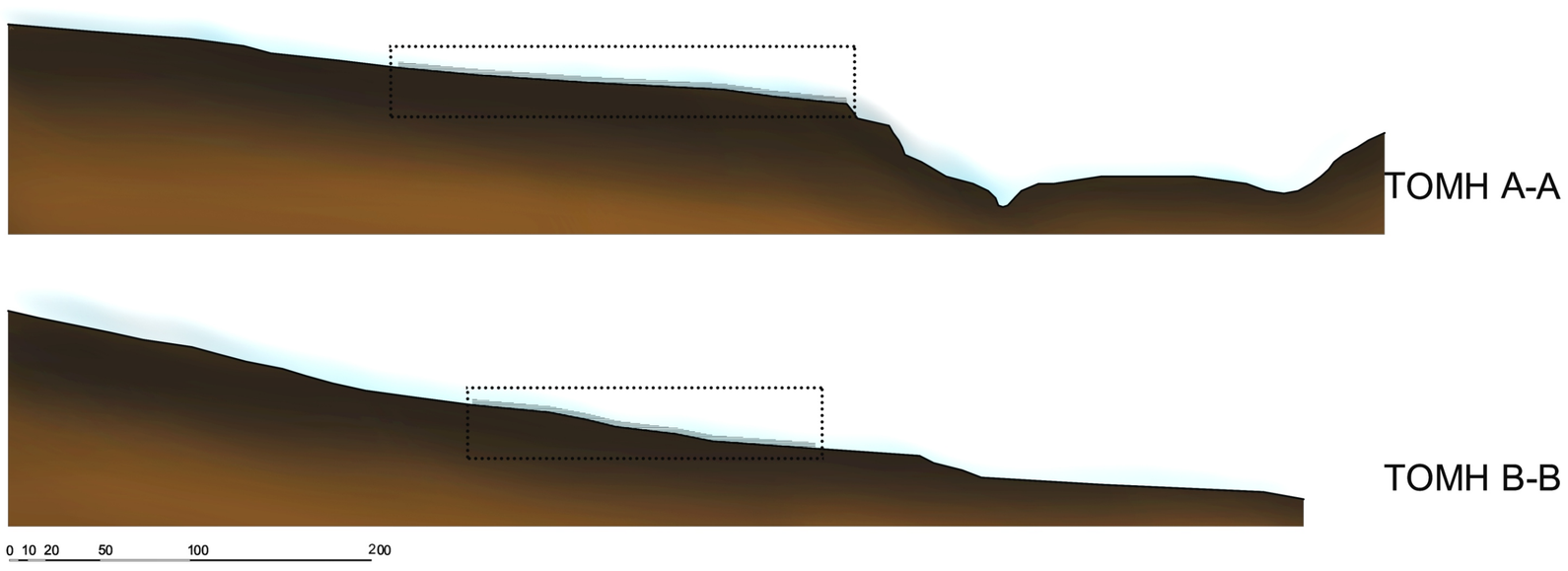

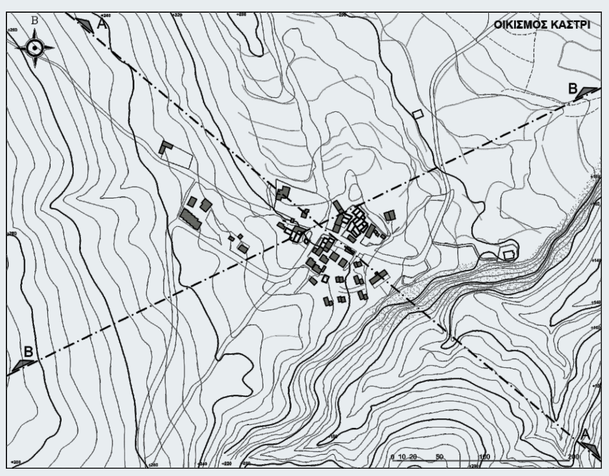

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ













ΤΟ ΓΑΥΓΙΩΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ








<u>Το Γαυγιώτικο Σπίτι</u>

Κύριο χαρακτηριστικό του Γαυγιώτικου σπιτιού είναι η απλότητα της μορφής του, κάτι που συνδέεται άμεσα με τον τρόπο ζωής των κατοίκων του νησιού και τις ανάγκες που έχουν. Τα στοιχεία αυτά Στο πέρασμα των χρόνων οι ανάγκες και ο τρόπος ζωής των κατοίκων ελάχιστα έχουν μεταβληθεί, διατηρώντας την πρωταρχική αυτή μορφή του αναλλοίωτη.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι τα εξής:

α) **Ορθογώνιο πλατυμέτωπο** με σχετικά μεγάλο άνοιγμα εισόδου, αφού ακόμα και στα παλαιά κτίσματα οι διαστάσεις του ανοίγματός της είναι 1,30x1,90μ., ενώ την ίδια εποχή οι διαστάσεις του στο παραδοσιακό κρητικό σπίτι ήταν 0,90x1,70μ.

β) **Ο ημικατεργασμένος κορμός** από κέδρο στο κέντρο του σπιτιού, που χρησίμευε σαν κεντρικό υποστύλωμα. Πάνω του εδράζονται 2 ξύλινα δοκάρια, από κέδρο και αυτά, γεφυρώνοντας την απόσταση μεταξύ των δύο μεγάλων πλευρών, λύνοντας έτσι το πρόβλημα της έλλειψης ξυλείας, αφού τα δευτερεύοντα ξύλα που χρησιμοποιούνται στη στέγη είναι σαφώς μικρότερα (χοντρά κλαδιά). Πάνω στην ξύλινη στέγη τοποθετούνταν φύκια, και πάνω σε αυτά λάσπη που περιείχε αργιλόχωμα και χαλίκια. Χαρακτηριστικός είναι ο παραδοσιακός τρόπος υλοτόμησης του κέδρου, μια διαδικασία που χρειαζόταν, ούτε λίγο ούτε πολύ, τρία χρόνια. Τον πρώτο χρόνο, Φεβρουάριο πάντα μήνα, στη «λίγωση» του φεγγαριού, αφού διάλεγαν τον κατάλληλο κέδρο, χάρασσαν το φλοιό στη βάση του περιμετρικά ώστε να αρχίσει να ξεραίνεται φυσικά. Τον επόμενο χρόνο έκοβαν το δέντρο και το άφηναν επί τόπου στο έδαφος, ώστε να ολοκληρωθεί η αποξήρανσή του στο φυσικό περιβάλλον. Τέλος, τον τρίτο χρόνο, συνέλεγαν τον κορμό, και αφού τον καθάριζαν και τον λάξευαν αναλόγως, τον τοποθετούσαν στο κέντρο του σπιτιού που επρόκειτο να κτιστεί, πάνω σε μία μεγάλη επίπεδη πέτρα, και έπειτα ξεκινούσαν οι εργασίες.

γ) **Το πάχος των πλευρικών τοίχων**, ο τρόπος αρμολόγησης και το είδος της λιθοδομής μεταβάλλεται ανάλογα με τη θέση του κτηρίου στο νησί, αλλά και την εποχή που αυτό κτίστηκε. Βάσει των ευρημάτων από τις ανασκαφές, παρατηρείται ότι το πάχος της κύριας λιθοδομής των υστερομινωικών χρόνων ήταν περίπου 1,20μ. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή αυτό μειώνεται στο 1,10μ με 1,00μ. Κατά την ενετοκρατία, για οχυρωματικούς όμως λόγους το πάχος της τοιχοποιίας φτάνει τα 1,60μ, ενώ αργότερα, από το 1750 και έπειτα, στις κατοικίες, το πάχος αυτής κυμαίνεται μεταξύ 0,80 και 0,70μ. Στα τέλη του 19ου αιώνα μειώνεται στα 0,60μ ενώ από τον 20ο αιώνα και μετά, μετά την επιρροή από τον κρητικό παραδοσιακό τρόπο κτισίματος, μειώνεται και καταλήγει στα 0,50μ. Τα σύγχρονα πλέον σπίτια κτίζονται είτε από πέτρα με πάχος τοίχου 0,50μ, είτε τη χρησιμοποιούν σαν υλικό επικάλυψης της τοιχοποιίας με τελικό πάχος τοίχου 0,4μ έως 0,6μ.

Ο τρόπος αρμολόγησης, και το είδος της λιθοδομής, όπως προαναφέρθηκε, μεταβάλλεται και αυτός στο πέρασμα των χρόνων σε σχέση πάντα με τη θέση του κτηρίου. Παρατηρείται ότι κατά τη μινωική εποχή, στα δυο παραδείγματα κτηρίων που υπάρχουν, χρησιμοποιείται ψευδοϊσόδομη λιθοδομή με ακατέργαστη πέτρα, στη μία περίπτωση με υλικό από τον ποταμό, και στην άλλη με ασβεστολιθική πέτρα από την περιοχή πέριξ του κτηρίου. Κατά τα ρωμαϊκά χρόνια χρησιμοποιείται ακανόνιστη λιθοδομή με ημικατεργασμένους λίθους σε συνδυασμό με πέτρες από τα ρέματα πλησίον των κτηρίων. Την εποχή αυτή γίνεται και για πρώτη φορά η χρήση κεραμικών τούβλων που παράγονται επί τόπου σε κλιβάνους με άργιλο της περιοχής. Κατά την ενετοκρατία χρησιμοποιείται ακατέργαστη λιθοδομή με πέτρες μεγάλου συνήθως μεγέθους. Από το 1750 και έπειτα χρησιμοποιείται ακατέργαστη και ακανόνιστη λιθοδομή, με χαλαζιακή πέτρα ή ασβεστόλιθο. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής, μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα είναι η απουσία γωνιόλιθων και η χρήση των μεγαλύτερων λίθων, στη βάση κυρίως των τοίχων. Τα επόμενα χρόνια, συνεχίζοντας με τα ίδια υλικά, παρατηρείται η χρήση γωνιόλιθων, σε πρώιμο όμως στάδιο, αφού τα περισσότερα κτήρια της περιόδου αυτής παρουσιάζουν βλάβες στις γωνίες τους. Από το 1900 και μετά παρατηρείται βελτίωση στη λιθοδομή, και πλέον χρησιμοποιείται ημικατεργασμένη ψευδοϊσόδομη λιθοδομή με γωνιόλιθους. Γύρω στα 1930 η τέχνη της λιθοδομής φτάνει στο απόγειό της με τα τρία διώροφα κτίσματα που κτίζονται σε διάφορες θέσεις, τα οποία μέχρι πρόσφατα ήταν και τα μόνα με αυτό το ύψος. Στο ένα από αυτά η επιρροή από το «σφακιανό σπίτι» είναι πιο εμφανής αφού η σκάλα για τον Α' όροφο τοποθετείται εξωτερικά, και κάτω από αυτή, δίπλα από την είσοδο του ισογείου, υπάρχει μια μικρή κόγχη για την εναπόθεση της στάμνας με το νερό για το πλύσιμο των χεριών, η «λαϊνοθέστρα». Τα επόμενα χρόνια ελάχιστα είναι τα νέα κτήρια, μέχρι το 1980 και έπειτα όπου ξεκινάει μια νέα εποχή στην οικοδόμηση του νησιού. Τα νέα κτίσματα είναι πρόχειρες κατασκευές από τσιμεντόλιθους που εισάγονται από την Κρήτη. Με τον καιρό, σε συνδυασμό με την τουριστική ανάπτυξη του νησιού, δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στο χαρακτήρα των νέων κτηρίων τα οποία κτίζονται είτε από τούβλα με επικάλυψη πέτρας, είτε με πέτρες που προέρχονται από λατομεία του νησιού. Και στις δυο περιπτώσεις παρατηρείται ποικιλία στο είδος της λιθοδομής η οποία μένει εμφανής στην εξωτερική πλευρά των τοίχων. Εξαίρεση αποτελούν μερικά κτίσματα (2-3 σε όλο το νησί) που κτίστηκαν με πέτρες εισαγωγής, και κάποια άλλα από τούβλο και σκυρόδεμα, βαμμένα λευκά με γαλάζια κουφώματα σε μια προσπάθεια απόδοσης νησιωτικού χαρακτήρα που δύσκολα θα μπορούσε κανείς να πει πως ταιριάζει στον τόπο.











δ) **Η έλλειψη ανοιγμάτων περιμετρικά**. Το χαρακτηριστικό αυτό εντοπίζεται στα παλαιότερα κυρίως σπίτια, τα οποία είχαν μόνο ένα ή δύο ανοίγματα, μικρών πάντα διαστάσεων που χρησίμευαν στο φυσικό αερισμό του εσωτερικού τους. Κάποιες εσοχές εσωτερικά των τοίχων που μοιάζουν με κλεισμένα ανοίγματα χρησίμευαν σαν ράφια, ή σαν θέση συντήρησης και εναπόθεσης της στάμνας («λαΐνα») ώστε να διατηρείται δροσερό το πόσιμο νερό. Στους μετέπειτα χρόνους οι διαστάσεις και ο αριθμός των ανοιγμάτων αυξάνονται, σε συνδυασμό με τη χρήση γωνιόλιθων και ξύλινο ανώφλι από κέδρο, σε μια όμως ή δυο μόνο πλευρές του σπιτιού.

ε) **Οι δευτερεύοντες βοηθητικοί χώροι**. Χαρακτηριστική είναι η λιτότητα της κατασκευής τους, χωρίς ιδιαίτερη προσοχή στο κτίσιμο και το είδος της λιθοδομής. Εκμεταλλευόμενοι το βραχώδες έδαφος και το έντονο ανάγλυφό του, μετέτρεπαν τη φυσική κοιλότητα των βράχων σε βοηθητικό χώρο αποθήκευσης, ή στάβλου. Στο κέντρο του νησιού εντοπίστηκαν κτηριακές μονάδες και κτιριακά σύνολα κύριας χρήσης ίδιας τεχνοτροπίας που εναρμονίζονται απόλυτα με το φυσικό τοπίο.

στ) **Η χρήση του βραχώδους εδάφους** ως τμήμα της λιθοδομής και κατ' επέκταση ως σταθερή επίπλωση στο εσωτερικό των κατοικιών. Έπειτα από μερική λάξευση του βράχου, ανάλογα με τη θέση του στο χώρο, μετατρέπεται σε πάγκο, καθιστικό, τζάκι, ή θέση εναπόθεσης του νερού.

ζ) **Ο ημιυπαίθριος χώρος μεταξύ των σπιτιών**, ο οποίος στεγάζει τις εισόδους ενός ή δύο διαφορετικών κτιριακών συμπλεγμάτων. Η στέγασή του γίνεται με τον ίδιο τρόπο και τα υλικά όπως της στέγης των κατοικιών χωρίς όμως το κεντρικό υποστύλωμα καθώς οι διαστάσεις του είναι μικρές. Κάτω από τη στέγη αυτή, δίπλα από την είσοδο των κατοικιών και σε επαφή με τον τοίχο, κτίζεται τοιχίο μικρού ύψους, «πεζούλι», το οποίο μετέτρεπε τον ημιυπαίθριο σε ανοικτό χώρο ανάπαυσης και κοινωνικής συνεύρεσης.





ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΚΤΙΡΙΩΝ

ΓΑΥΔΙΩΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

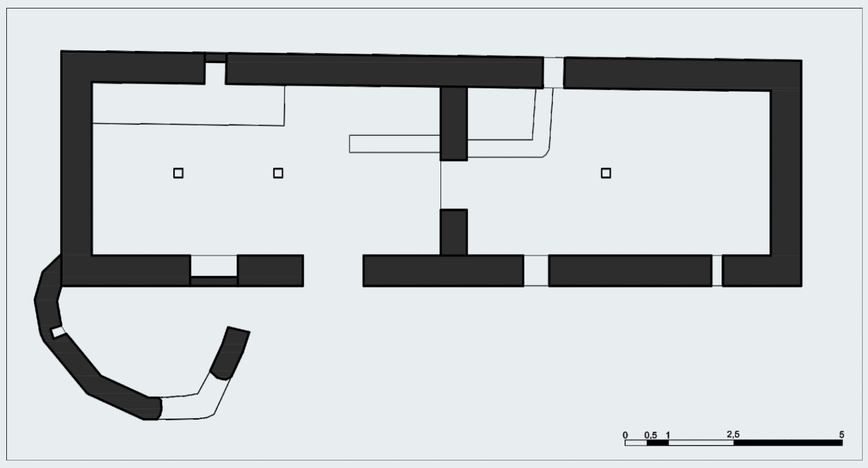

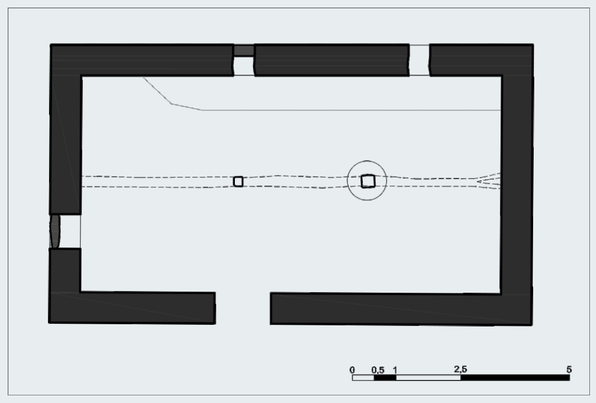

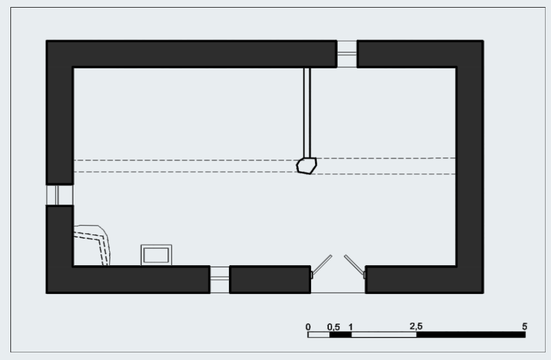

ΣΦΑΚΙΑΝΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

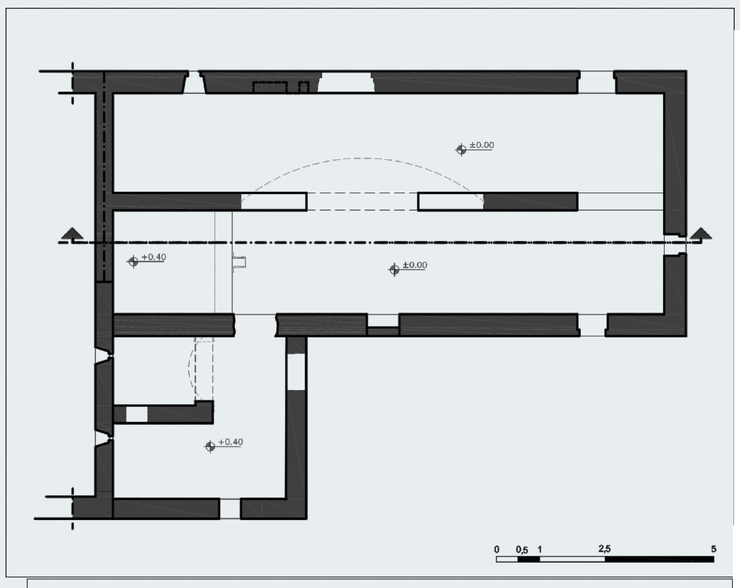

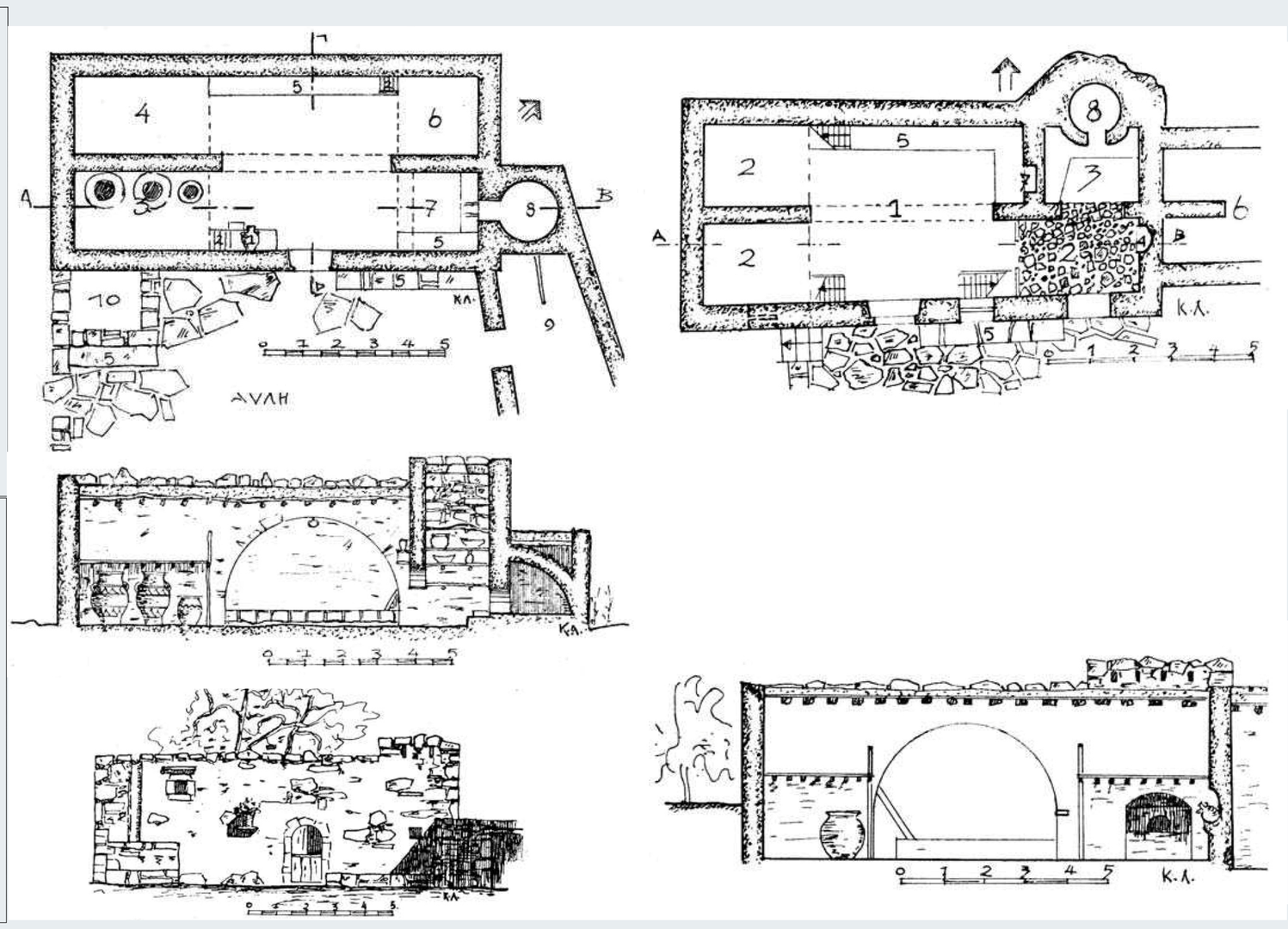

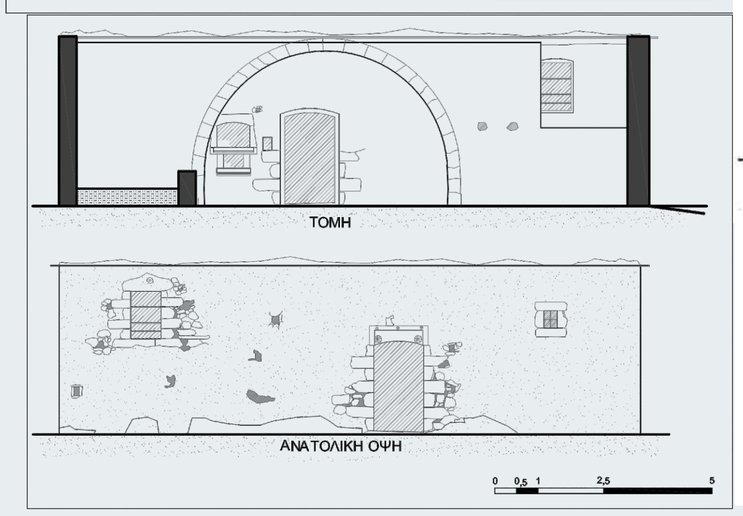

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΤΙΡΙΑΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΜΑΤΩΝ

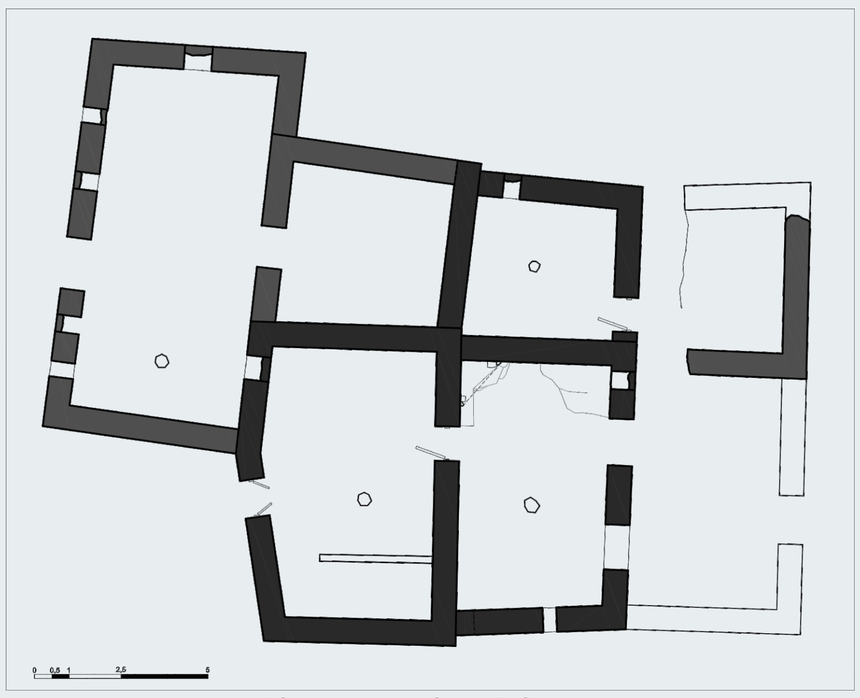

Σύμπλεγμα κατοικιών στη Γαύδο



Σύμπλεγμα κατοικιών στην Αράδενα Σφακίων

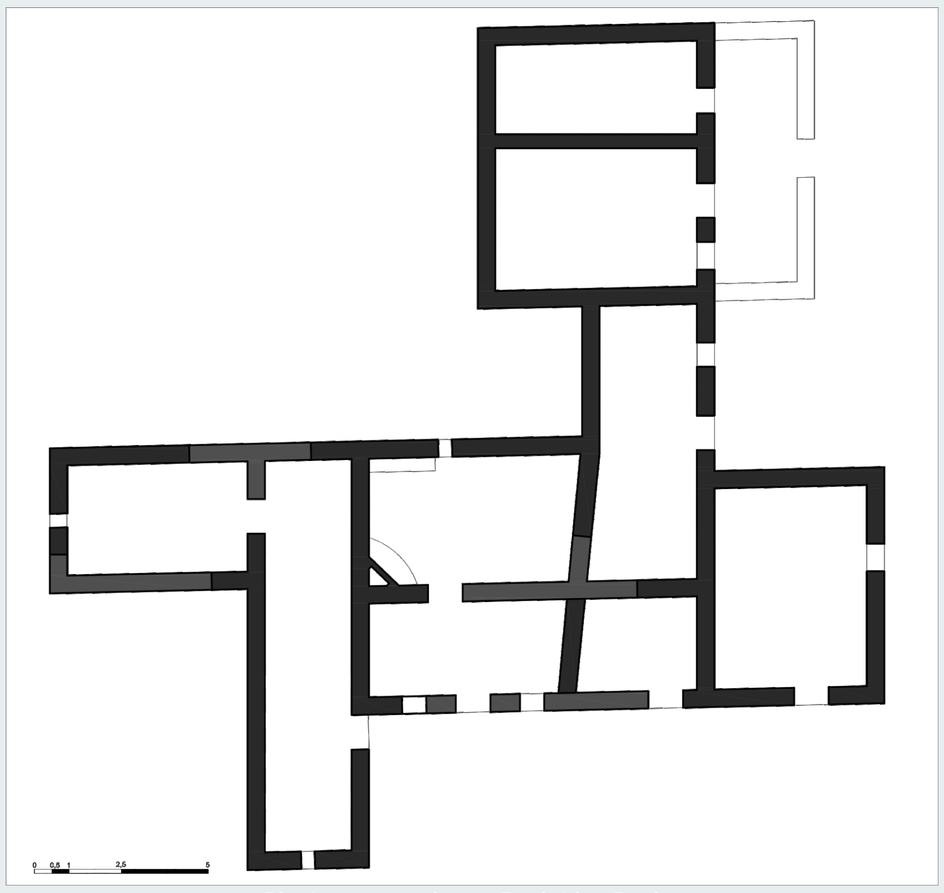

Σύμπλεγμα κατοικιών στα Περιβολάκια Σητείας

ΤΕΛΗ 19ου ΑΙΩΝΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ







ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ

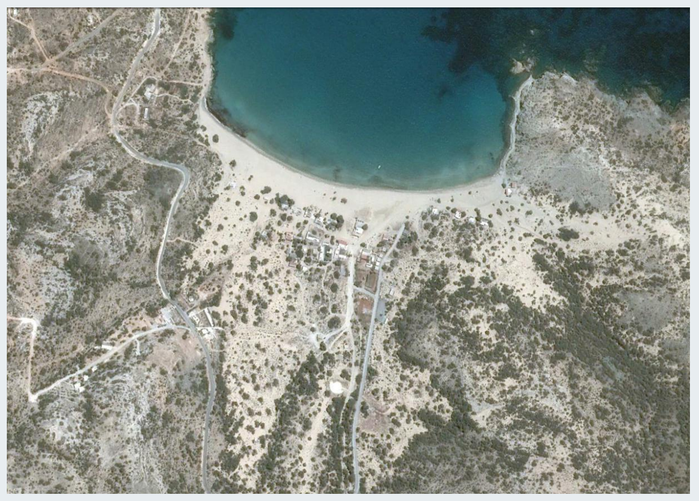

ΚΑΡΑΒΕ



Τέλη 19ου αιώνα έως Σήμερα

Το 1880 κατασκευάζεται ο Φάρος της Γαύδου από τη Γαλλική Εταιρία Φάρων. Φημολογείται ότι το ύψος του ήταν αρκετά μεγάλο, ενώ το φώς του ήταν ορατό σε απόσταση 42 ναυτικών μιλίων, η δεύτερη μεγαλύτερη μέχρι τότε απόσταση στον κόσμο μετά το φάρο της γης του Πυρός. Τον Μάιο του 1942, έπειτα από βομβαρδισμό, καταστράφηκε το μεγαλύτερο μέρος του. Το 2003 ανακατασκευάστηκε με την προσθήκη βοηθητικών χώρων γύρω του, και σήμερα χρησιμοποιείται ως μουσείο. Πρόκειται για μια νέα μορφή κτηρίου στο νησί με κυκλική κάτοψη και μεγάλο ύψος.

Η ίδια μορφολογία χρησιμοποιείται λίγα χρόνια αργότερα και για τους δύο ανεμόμυλους, τους μοναδικούς, που βρίσκονται κεντρικά του νησιού, χωρίς όμως να επαναλαμβάνεται τα χρόνια που ακολούθησαν. Στις μέρες μας ο ένας έχει συντηρηθεί και χρησιμοποιείται σαν αποθήκη για τις εγκαταστάσεις ηλεκτρισμού, και ο δεύτερος, στεγασμένος με μια πρόχειρη μεταλλική κατασκευή, έχει χρήση στάβλου.

Όσον αφορά στα κτήρια των κατοικιών η μορφολογία παραμένει αμετάβλητη. Έπειτα από την επιρροή από την κρητική παραδοσιακή αρχιτεκτονική γίνεται η χρήση γωνιόλιθων, με αισθητά μεγαλύτερο μέγεθος από την υπόλοιπη τοιχοποιία. Αυτό διευκόλυνε τη διάνοιξη μεγαλύτερων ανοιγμάτων, σταθερά όμως στην κύρια πλευρά του πλατυμέτωπου κτηρίου. Γύρω στα 1930 παρατηρείται η χρήση πέτρινου υπέρθυρου γείσου στα ανοίγματα, πάνω όμως από το παραδοσιακό ξύλινο. Επίσης με την εισαγωγή ασβέστη, η τοιχοποιία πλέον επικαλύπτεται και εξωτερικά.

Την ίδια περίοδο η Γαύδος χρησιμοποιείται σαν τόπος εξορίας. Οι ντόπιοι κατοικούν στις πέντε συνοικίες του νησιού, ενώ οι εξόριστοι στο Σαρακήνικο σε ένα κτήριο που οι ίδιοι κατασκεύασαν, όμοιο όμως με τα παραδοσιακά. Μεταξύ των τότε κρατουμένων ήταν και ο Άρης Βελουχιώτης, και πολλοί άλλοι γνωστοί αγωνιστές. Το κτήριο παρόλο που έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο σήμερα χρησιμοποιείται σαν χώρος διασκέδασης, έχοντας υποστεί «μικροεπεμβάσεις».

Λίγα χρόνια μετά το 1930 κτίζονται τα πρώτα, και μοναδικά μέχρι πρόσφατα, διώροφα σπίτια. «Απλουστευμένα νεοκλασικά» στη μορφή τους, λιθόκτιστα με επικάλυψη ασβεστοκονιάματος, και συμμετρικά ανοίγματα στην κύρια όψη τους. Η μορφή τους όμως δεν έγινε λειτουργικά αποδεκτή και δευτερεύοντες βοηθητικοί χώροι προσκολλήθηκαν πάνω τους διατηρώντας τον παραδοσιακό τρόπο δόμησης. Το ένα από αυτά χρησιμοποιήθηκε τα μετέπειτα χρόνια σαν διοικητήριο, επί γερμανικής κατοχής, και το δεύτερο, σαν αστυνομικό τμήμα. Χαρακτηριστικό της μορφής των δύο αυτών κτηρίων είναι η ευδιάκριτη επιρροή τους από το «σφακιανό σπίτι», με την εξωτερική σκάλα που οδηγεί στον όροφο, και κάτω από αυτήν μια μικρή κόγχη για την εναπόθεση της στάμνας του νερού, η «λαϊνοθέστρα».

Τα χρόνια που ακολούθησαν μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο λόγω της απομόνωσης και των δύσκολων συνθηκών ζωής στο νησί πολλοί είναι οι κάτοικοι που το εγκαταλείπουν. Έτσι ο πληθυσμός μειώνεται σημαντικά, τα χωριά ερημώνουν, τα χωράφια και οι καλλιέργειες παραμελούνται, και τη θέση τους παίρνει το πευκόδασος.

Στα τέλη του 1970, παράλληλα με την αύξηση του τουρισμού στη Νότια Κρήτη και σε συνδυασμό με τα δρομολόγια των πλοίων από Σφακιά και Παλαιόχωρα αρχίζει μια νέα εποχή ανοικοδόμησης. Εφήμερες κατασκευές παραθεριστικών κατοικιών και μικρών καφενείων κτίζονται διάσπαρτα στο νησί. Αρχικά στο λιμάνι στην Καραβέ και έπειτα, ακολουθώντας τις θέσεις των κατασκηνωτών, στο Σαρακήνικο κτίζονται τα πρώτα κτήρια, από ευτελή υλικά όπως τσιμεντόλιθους, τούβλα και ξύλο. Πρόκειται για απλά στη μορφή και στην κατασκευή ορθογώνια κτίσματα για την εξυπηρέτηση των βασικών αναγκών των χρηστών τους. Με την πάροδο του χρόνου, την αύξηση των επισκεπτών και των αναγκών, τα νέα κτίσματα αλλάζουν χαρακτήρα, πιο μόνιμο και σταθερό, με τη χρήση νέων οικοδομικών υλικών, σε συνδυασμό όμως με την επιστροφή στην παραδοσιακή χρήση της τοπικής πέτρας. Λόγω έλλειψης οργάνωσης όμως δε λείπουν και οι περιπτώσεις κτηρίων που δεν εντάσσονται στο χώρο αλλοιώνοντας το χαρακτήρα του τόπου. Αυτό οφείλεται συνήθως στο υλικό κατασκευής ή επικάλυψης της εξωτερικής τοιχοποιίας, στο ύψος τους, όπου συχνά απαντώνται νέα διώροφα κτήρια σε περιβάλλον με χαμηλή ή καθόλου βλάστηση, και τέλος στην πολυπλοκότητα της μορφής τους, με τον συνδυασμό διαφόρων γεωμετρικών μορφών, ή τη χρήση προβόλου.

Τα τελευταία χρόνια η Γαύδος επιλέγεται ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού. Με τον ελάχιστο απαραίτητο για τη διαμονή και την επιβίωση εξοπλισμό οι επισκέπτες κατακλύζουν τις παραλίες, επιλέγοντας βάσει του χρόνου διαμονής τους την ανάλογη περιοχή. Μέρος των επισκεπτών αυτών επιλέγουν μια πιο μακροχρόνια παραμονή συνδυάζοντας την ασκητική ζωή με τις ανέσεις της συνήθους κατοίκησης. Έτσι κατασκευάζονται διάσπαρτα καταλύματα από ευτελή υλικά όπως ξύλα που ξεβράζει η θάλασσα, και νάιλον για τη στεγάνωσή τους, μέσα στο δάσος ή δίπλα σε αρχαιολογικούς χώρους. Εσωτερικά τοποθετούνται έπιπλα ιδιοκατασκευής, σόμπα για το χειμώνα, ακόμα και χαλιά, μετατρέποντας το κατάλυμα σε ένα άνετο χώρο διαμονής. Δε λείπουν και οι επισκέπτες που χωρίς δισταγμό αφαιρούν υλικά από τα μνημεία για να κατασκευάσουν περίκλειστους χώρους διαμονής καταστρέφοντας έτσι το ιστορικό απόθεμα του νησιού.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω διαπιστώνουμε την ανάγκη διατήρησης του ιστορικού και φυσικού πλούτου της Γαύδου, ενώ ταυτόχρονα γεννάται το ερώτημα για το ποια θα είναι η εξέλιξη της κατοίκησης στο νησί.












